

EXCESY PŘÍSLUŠNÍKŮ RUDÉ ARMÁDY VE VÝCHODNÍCH SUDETECH V DUBNU A KVĚTNU 1945¹

Lubomír HLAVIENKA – Ondřej KOLÁŘ

HLAVIENKA, L. – KOLÁŘ, O.: The Excesses of Red Army Personnel in the Eastern Sudetenland in April and May 1945. *Vojenská história*, 4, 29, 2025, pp 44-73, Bratislava.

The arrival of the Red Army in the territory of the Czech Lands was accompanied by violence against the civilian population. Whereas in the Protectorate Soviet officers made efforts to curb these excesses, often using drastic methods to punish perpetrators of violent acts, a different situation prevailed in the Sudetenland. This region was predominantly inhabited by a German population, and consequently, many Red Army soldiers behaved as they would on German Reich territory, which included violence against civilians and the looting of their property. The article aims to document this wave of violence and to reconstruct the events that accompanied the arrival of Soviet troops in the region. Given that no comprehensive study of this phenomenon currently exists, one of the article's aims is to quantify the number of victims of these excesses. For the sake of completeness, the study also examines the mass executions of captured German soldiers, dozens of which took place throughout the region immediately after the cessation of hostilities.

Keywords: Czechoslovakia, borderlands, liberation, violence, repression.

DOI: <https://doi.org/10.69809/vojhist.2025.29.4.3>

Úvod

Ozvěna výstřelů proćisla tichý květnový den a rozběhla se do kraje. Pod mohutnými zdmí vypáleného hradu se zatím skupina rudoarmějců pozvolna vzdalovala od dvou desítek těl. Některá ještě dýchala, ale nikomu z obyvatel vesnice krčící se v podhradí nebylo umožněno jim poskytnout pomoc. S výjimkou jediné dívky, kterou před kulkami popravčí čtyř ochránil svým tělem její otec, na všechny čekala brzká smrt. Až později bylo místním dovoleno chladnoucí pozůstatky jejich příbuzných, sousedů a známých vyzvednout a uložit do neoznačeného hromadného hrobu. Na místě jejich posledního odpočinku však nikdy nevyrostl náhrobek nebo pomník, naopak, vzpomínka na ně zcela zmizela z kolektivní paměti regionu. Obec Sovinec na Rýmařovsku, stejně jako stovky dalších, byla totiž během následujícího roku téměř kompletně vysídlena a společně s jejich obyvateli odešli i svědci masakru spáchaného na samotném úsvitu míru sovětskými vojáky.

Tento případ patří k největším násilným excesům sovětských vojsk v oblasti bývalého Vládního obvodu Opava, ale zdaleka není jediným. Po celé dekády byly tyto případy v Československu z politických důvodů tabuizovány a vytěšňovány z kolektivní paměti. Důkazy o nich zůstaly zachovány jen v nedostupných archivních fondech a vzpomínkách přeživších. Situace se po roce 1989 dramaticky změnila a politické snahy o důslednou emancipaci od dědictví komunismu vedly i k otevření případů zločinů páchaných vojáky Rudé armády na našem území. Tato debata odrážela obdobné spory probíhající v západní historiografii intenzivně od 80. let, kdy se vyprávění dějin 2. světové války začalo odklánět od čistého popisu bojových operací a přeneslo část své pozornosti na otázky dosud silně rezonující v německé společnosti, tedy do velké míry traumata a prožitky spojené s příchodem a pobytem

¹ Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Slezské zemské muzeum (DKRVO, MK000100595).

sovětských vojáků.² Tato problematika otevřená u nás po pádu komunistického režimu se v průběhu posledních dvou dekad dočkala nejen poměrně velké medializace, ale nevyhnula se ani politizaci, mimo jiné v souvislosti s debatami o pomnících Rudé armády a jejich velitelů v tuzemských městech a obcích.³

Náš článek si klade za cíl přispět k této diskuzi a zmapovat excesy spáchané příslušníky Rudé armády na území Východních Sudet v období od přechodu fronty do konce května 1945, kdy se podařilo alespoň rámcově konsolidovat československé správní struktury v pohraničí a svou činnost zahájily také různé bezpečnostní sbory. Coby excesy budeme pro potřeby článku vnímat násilné činy, rabování a krádeže, jejichž pachateli byli příslušníci Rudé armády. Práce si klade za cíl předložit svědectví především o těch excesech, které skončily smrtí místních obyvatel, v tomto ohledu se text snaží z dostupných zdrojů vytvořit co nejúplnější přehled těchto incidentů. To je možné i proto, že navzdory torzovitosti a neúplnosti zachované písemné agendy, otisky se tyto případy nejednou velmi silně do paměti jednotlivých obcí a v podobě vzpomínek vysídlených Němců nebo prostřednictvím ústní tradice zachycené místními kronikami se je podařilo i po osmi desetiletích zachovat. Mnohem méně pramenů je k řadě znásilnění a rabování soukromých domů, u nichž nejednou nemáme žádné další informace mimo tu, jež nám říká, že se tyto excesy odehrály. V práci jsme je proto schopni jen zmínit k dokreslení poválečné atmosféry, ale identitu obětí ani pachatelů již zpravidla nedokážeme rekonstruovat. Naopak se nebudeme zabývat zatýkáním a únosy čs. občanů oddíly Rudé armády, NKVD a Smerš.

Teritoriálně se výzkum soustředí na oblast Východních Sudet,⁴ kterou pro potřeby našeho článku ztotožňujeme s územím Vládního obvodu Opava Říšské župy Sudety.⁵ V rámci věcného kontextu se však přirozeně nevyhneme drobným regionálním přesahům na území někdejšího protektorátu. Zmíněný vládní obvod byl tvořen 15 venkovskými a jedním městským okresem a s výjimkou Hlučínska zahrnoval území podstoupené v roce 1938 Německu, rozprostírající se v západovýchodním směru od Olešnice v Orlických horách až téměř po Moravskou Ostravu, v severojižním směru pak od předmnichovské německo-čs. hranice až po Nový Jičín, Šternberk či Brodek u Konice. Zkoumané teritorium mělo rozlohu 8 748 km² a rozkládalo se na území Slezska, Moravy i Čech. Zmíněný prostor charakterizovalo zastoupení spíše menších sídel; v roce 1930 pouze města Opava, Šumperk, Šternberk, Svítavy a Nový Jičín měla více než 10 tisíc obyvatel. Typickým pro předmětný region je také hornatý reliéf krajiny pokrytý rozsáhlými lesními oblastmi a hustou sítí menších sídel.

² Např. CRAIG, Gordon. *The Germans*. New York : Meridian, 1981; HILLGRUBER, Andreas *Germany and Two World Wars*. Cambridge: Harvard University Press, 1981.

³ Srov. KOLÁŘ, Ondřej. Commemorating War in Public Space: The Case of the Ostrava Battlefield. In: *Historica Olomucensia*, 2023, roč. 64, č. 1, s. 11 – 34.

⁴ Termín Sudety je zde chápán v původním geografickém smyslu, nikoliv z pohledu politického či územně-správního. Obecně k chápání pojmu Sudety srov. např. HAHNOVÁ, Eva (ed.). *Od Palackého k Benešovi: německé texty o Česích, Němcích a českých zemích*. Praha : Academia, 2014; KOLÁŘOVÁ, Ivana – KOLÁŘ, Ondřej. K typologii a periodizaci aktivit německé iredenty v českém Slezsku 1918 – 1938. In: KOLÁŘ, Ondřej (ed.). *Pohraniční regiony Československa 1918 – 1989*. Opava : Slezské zemské muzeum, 2023, s. 7 – 22. K vymezení Východních Sudet srov. též GÖDEL, Adolf (ed.). *Heimatjahrbuch Ostsudetenland 4*. Inning: Arbeitsgemeinschaft Ostsudetenland, 1957.

⁵ K historii tohoto územně-správního útvaru srov. DORKO, Branislav. *Okresní vedení NSDAP v Krnově 1938 – 1945: Struktura a představitelé*. Opava : Zemský archiv v Opavě, 2021; JANAS, Roman – MACHÁČEK, Pavel. *Váleční zajatci na Jesenícku v letech 1939 – 1945*. Česká Ves : Obec Česká Ves, 2023; KOLÁŘ, Ondřej. *Mimořádný lidový soud v Opavě a „velká“ retribuce v západním Slezsku 1945 – 1948*. Opava : Slezské zemské muzeum, 2021; PAVLÍČEK, Jaromír. *Opavské Slezsko v boji proti nacistické okupaci 1938 – 1945*. Opava : Matice slezská, 2003.

Vedle převážně německého obyvatelstva zde v průběhu válečných let žilo přes 160 tisíc osob české národnosti, především na východě na Opavsku, Bílovecku a Novojičínsku a na jihozápadě na Zábřežsku.

Tato specifika vytvářela z Východních Sudet oblast velmi příhodnou pro vedení partyzánského boje, k němuž v období okupace docházelo především v prostředí českých enkláv na Štrambersku a Zábřežsku.⁶ Analogicky stranické a vojenské orgány nacistického režimu v závěru války počítaly s využitím oblasti Hrubého a Nízkého Jeseniku a Orlických hor ke guerillovým operacím Werwolfu a dalších diverzních skupin, pro jejichž potřebu zde byla vytvořena síť skladů.⁷ Ačkoliv se po přechodu fronty sabotážní činnost rozvinula jen v nepatrné míře, právě projevy německé rezistence, nebo jen obecné povědomí o její potenciální hrozbě, se stalo jedním z faktorů ovlivňujících chování Rudé armády k obyvatelstvu obsazeného území.

Co se týká literatury zabývající se touto problematikou, navzdory výrazné pozornosti, kterou si násilnosti a zločiny vojáků Rudé armády v Československu v roce 1945 vysloužily, systematický výzkum na dané téma dosud chybí. Nicméně základní obrysy zločinů sovětských vojáků byly načrtnuty, když především Tomáš Staněk a Adrian von Arburg zahrnuli toto téma do širšího komplexu výzkumu poválečného násilí vůči německému civilnímu obyvatelstvu.⁸ Rámcově je problematika také zmíněna v přehledové práci Jiřího Padevěty.⁹ Dílčí informace o jednotlivých incidentech jsou také roztroušeny v regionálně-historických publikacích, věnovaných obecněji událostem konce války.¹⁰ Širším souvislostem působení Rudé armády v Československu se přirozeně věnují též syntézy vojenských a politických dějin předmětného období, jež však neusilují o hlubší analýzu problematiky.¹¹ Pro dokreslení každodenního stýkání a potýkání čs. bezpečnostních orgánů se sovětskými protějšky a vyšetřování různých incidentů zasluhuje pozornost případová studie Davida Hubeného, byť se netýká zkoumaného teritoria.¹² O analýzu kolektivního násilí v závěru války a po jejím skončení na vybraných příkladech usiluje

⁶ Srov. BARTOŠ, Josef. Odpor a odboj ve vládním obvodu Opava 1938–1945. In: RADVANOVSKÝ, Zdeněk (ed.). *Historie okupovaného pohraničí 1938 – 1945*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2000, s. 157 – 175.

⁷ Srov. HLAVIENKA, Lubomír – KOLÁŘ, Ondřej. *Německá poválečná rezistence ve Východních Sudetech*. Opava : Slezské zemské muzeum, 2024.

⁸ Např. STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005; ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš (eds.). *Výslední Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951*. Díl II., sv. 1. Středokluky : Zdeněk Susa, 2011.

⁹ PADEVĚT, Jiří. *Krvavé léto 1945. Poválečné násilí v českých zemích*. Praha : Academia, 2016.

¹⁰ Ve vztahu ke zkoumanému regionu srov. zejména ICHA, Roman, KAREL, Jiří – SCHNEIDER, Herbert. Těžké umírání na prahu míru – Rýmařovsko 1945. *Střední Morava*, 2001, roč. 5, č. 9, s. 22 – 42; HLAVIENKA, Lubomír – KOLÁŘ, Ondřej. *Jesenicko 1945: Mezi válkou a mírem*. Jeseník : Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2024; KOLÁŘ, Ondřej. *Boj o Ostravsko 1945*. Ostrava : Magistrát města Ostravy, 2021; HORNÍŠER, Igor. *Sousedství na hranici. Bruntálsko 1938 – 1946*. Bruntál : Muzeum v Bruntále, 2015; STRIK, Gretl. *Tragické májové dny 1945 v Městečku Trnávce*. Středokluky : Zdeněk Susa, 2005; ŠVÁBENICKÝ, František (ed.). *Troppau 1945. Opava v roce nula*. Opava : Opavská kulturní organizace, 2017.

¹¹ Srov. zejména HRBEK, Jaroslav – SMETANA, Vít a kol. *Draze zaplacená svoboda. Osvobození Československa 1944 – 1945*, Sv. II. Praha: Paseka, 2009. Součinnost Rudé armády s čs. brannou mocí v závěru války se zabývá též VALIŠ, Zdeněk (ed.). *Velitelství osvobozeného území v dokumentech 1944 – 1945*. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2016.

¹² HUBENÝ, David. Spolupráce Policejního ředitelství a Rudé armády na zajištění bezpečnosti ve Velké Praze a potlačení kriminality rudoarméjců. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2013, č. 11, s. 159 – 174.

monografie Jaromíra Mrňky.¹³ Další kategorií použité literatury představují práce pojednávající o postavení německého obyvatelstva ČSR po válce a o kolonizaci pohraničí, jež doplňují širší kontext událostí v předmětném čase a prostoru.¹⁴ Pro lepší pochopení jednání sovětských jednotek na území Československa lze využít i některé ruské tituly. Zde lze zmínit např. edici pramenů A. Livšice a I. Orlova zabývající se sovětskou propagandou v období války, tedy faktorem, který výrazně ovlivňoval postoje běžných rudoarmějců na obsazených teritoriích.¹⁵

Pokud jde o použité prameny, vzhledem ke skutečnosti, že náš zájem se dotýká činů z dubna a května 1945, tedy z doby, kdy ještě národní výbory nefungovaly v běžném režimu a množství písemností z těchto dní je značně omezené, získaly významnou roli prameny, které vznikly nejednou až celé roky po událostech, o nichž pojednávají. Jedná se o obecní a farní kroniky jednotlivých obcí, na jejichž stránky místy pronikly zmínky o dramatických květnových událostech. Tento popis je ovšem nutně zkreslený a je třeba k němu přistupovat s obezřetností, jelikož jej zanechali často lidé, kteří tyto události sami neprožili a čerpali pouze z vyprávění. Dalším zdrojem jsou paměti a vzpomínky, které v různých osobních fondech jsou uloženy v okresních archivech. Vzhledem k časovému vymezení, mají spíše doplňující charakter hlášení čs. bezpečnostních a správních orgánů. Neopomenutelným zdrojem jsou písemnosti mimořádné komise národního shromáždění, uložené v Archivu bezpečnostních složek. Tato komise v roce 1947 začala přezkoumávat násilnosti, k nimž došlo na území českých zemích na sklonku války. Vyšetřování se zabývalo hlavně rolí čs. občanů na těchto činech, ale místy je zmíněno i působení vojáků Rudé armády. V rámci výzkumu byla také excerповána agenda SNB a armády z Archivu bezpečnostních složek a Vojenského ústředního archivu. Dále se výzkum opírá o písemnosti zemských správ, stejně jako okresních národních výborů či správních komisí, především jejich bezpečnostních referátů, avšak stejně jako v jiných případech, tak i nyní je problémem minimální objem písemností z raně poválečného období. Dílčí informace lze nalézt též v dokumentech kraj-
ských výborů KSČ.

Čitelný limit výzkumu v současnosti představuje nedostupnost ruských archivů. Tento handicap lze ovšem obejít využitím některých online zdrojů, které zpřístupňují materiály z proveniencí Rudé armády. Jedná se zejména o dokumenty o 2. světové válce, vyvěšené na stránkách Prezidentské knihovny Ruské federace¹⁶. Dalším zdrojem pak je projekt Militera¹⁷, sdílející ve své elektronické knihovně od roku 2001 primární zdroje, mimo jiné také edice pramenů, věnující se dějinám vojenství, především pak historii sovětských ozbrojených sil. Jako další zdroj pak lze využít i prameny vyvěšené na stránkách Ústředního archivu Ministerstva obrany Ruské federace¹⁸.

¹³ MRŇKA, Jaromír. *Limity lidskosti: politika a sociální praxe kolektivního násilí v českých zemích 1944 – 1946*. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2019.

¹⁴ Srov. SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945 – 1960)*. Praha : Antikomplex, 2011; WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“: osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet, 1945 – 1952. Praha : Prostor, 2016. Ve vztahu k předmětnému regionu srov. též JÁ-
NÁK, Dušan a kol. *Národnostní menšiny a migrace v Českém Slezsku a na severní Moravě ve 20. a 21. století*. Opava : Slezská univerzita v Opavě, 2021.

¹⁵ LIVŠIC, Alexandr Jakovlevič – ORLOV, Igor Borisovič, *Советская пропаганда в годы Великой Отечественной войны: «коммуникация убеждения» и мобилизационные механизмы*. Moskva : Moskevská státní univerzita, 2007.

¹⁶ Dostupné na: «www.prilib.ru/en».

¹⁷ Dostupné na: «<https://militera.lib.ru/index.html>».

¹⁸ Dostupné na: «<https://rgvarchive.ru>».

U všech zmíněných zdrojů ovšem narážíme na určité limity, které omezují jejich využitelnost pro potřeby této i podobných studií. V první řadě je dokumentů vztahujících se k bojům na území Československa, případně pak konkrétně Východních Sudet, jen minimální množství. Dalším problémem je, že vzhledem k současné politické situaci je zájem vedení země i jejích ozbrojených sil udržovat tradiční obraz Rudé armády, a tedy veřejně nepublikovat dokumenty svědčící o násilnostech a zločinech páchaných na osvobozeném území.¹⁹ Nicméně obecné směrnice a rozkazy upravující formy chování a jednání vojáků na obsazeném území mohou být nápomocny vytvořit obecnější rámec, v němž se rudoarmějci v Československu pohybovali, takže při výzkumu nelze zcela opomenout ani tyto prameny.

Rudá armáda v českých zemích

Na konci války se na teritoriu Čech, Moravy a Českého Slezska nalézaly armády spadající do sestavy 1., 2. a 4. ukrajinského frontu. Tyto mohutné síly čítaly dohromady několik stovek tisíc vojáků, avšak v následujících měsících se toto množství začalo postupně snižovat a koncem října se zde nadále nacházelo asi již jen 180 tisíc mužů. I ti ale postupně odcházeli a poslední sovětské útvary opustily území republiky na přelomu listopadu a prosince 1945. Na území bývalého Vládního obvodu Opava bychom koncem války našli útvary podléhající 60. a 38. armádě a částečně i 1. gardové armádě ze stavu 4. ukrajinského frontu. Od severu současně postupovala vojska 59. armády rozmístěné na levém křídle 1. ukrajinského frontu. Ta se podílela na obsazení Javornicka, Jesenicka a části Orlických hor.²⁰

Základní rámec, podle něž se měla sovětská vojska chovat na československém území, byl stanoven mezivládní dohodou o pobytu sovětských vojsk na území Československa, uzavřenou 8. května 1944. Pro dlouhodobější pobyt byly zásadní články 6 a 7, které stanovily, že ve chvíli, kdy dané území přestane být válečným pásmem, převezme nad ním moc čs. vláda a sovětská vojska zde budou pouze poskytovat pomoc. Tyto články také znamenaly, že zdejší civilní obyvatelstvo, včetně německého, spadalo pod čs. jurisdikci, zatímco sovětsí vojáci pod jurisdikci sovětského vrchního velitele. Dne 31. března 1945 pak Zdeněk Fierlinger podepsal další mezistátní dohodu, která upravovala způsoby využití sovětské válečné kořisti na území ČSR. Dohoda stanovila, že zařízení německých podniků a další ukořistěný majetek s vojenským významem mohou být vyvezeny mimo čs. území, aby sloužily válečným zájmům. Sovětská strana si ovšem také nárokovala průmyslové vybavení, bankovní úspory i jiný majetek, který před rokem 1938, resp. 1939 patřil soukromým vlastníkům. To se stávalo zejména v počátcích sovětské přítomnosti zdrojem významných problémů. Ty se snažily čs. orgány místně řešit dohodami se sovětskými jednotkami, které však ne vždy byly respektovány.²¹

Navzdory ujednáním a dohodám byl pobyt sovětských vojáků v českých zemích provázen výraznými problémy. Ve své podstatě bychom mohli problematické vztahy mezi civilním obyvatelstvem a vojáky Rudé armády rozdělit do několika kategorií. Nejběžněji se jednalo o rabování, zabavování cenností a podobné skutky. Tyto činy vycházely z běžné praxe v Rudé armádě, jelikož vojáci se po příchodu do střední Evropy setkali s produkty, které se

¹⁹ Potenciální kontroverze analogicky pomíjí také memoárová literatura. Srov. zejména JEREMENKO, Andrej. *Z paměti maršála Jereměnka: Ostravská operace*. Ostrava: Profil, 1970; MOSKALENKO, Kirill. *Na jihozápadním směru: Vzpomínky velitele armády. Kniha 2 1943 – 1945*, Praha: Naše vojsko, 1976.

²⁰ HRBEK – SMETANA, *Draze zaplacená svoboda*, s. 216 – 222; FIDLER, Jiří. *Osvobození 1945*. Bratislava: Ottovo nakladatelství, 2015, s. 106.

²¹ ARBURG – STANĚK, *Výsídlení*, s. 59 – 61; BYSTROV, Vladimír. Únosy československých občanů do Sovětského svazu v letech 1945 – 1955. Praha: Themis, 2003, s. 17 – 18.

v SSSR běžně nedaly obstarat. Současně také měli vojáci za sebou dlouholeté zkušenosti s válkou, během nichž se postupně vytrácely nejen morální zábrany, ale také se rozvolňoval respekt k osobnímu vlastnictví. Zejména ve větších městech proto hrozilo lidem, že budou přímo na ulicích okradeni vojáky, případně se stanou obětí fyzických útoků. Takřka všude pak rudoarmějci vnikali do německých domů a bytů, kde rabovali a drancovali cokoliv, co uznali za hodné svého zájmu. Ve výsledku si pak běžní vojáci stejně jako důstojníci posílali domů krabice a bedny s hodinkami, rádií, jemným porcelánem, ložním prádlem, luxusními kožešinami a věci zašly tak daleko, že někteří vysocí důstojníci rekvírovali i automobily či celé vybavení domů, které na východ odesílali ve speciálních vlcích.²²

Jinou formu nevíтанých kontaktů se Sověty představovaly rekvizice potravin, píce pro zvířata, dopravních prostředků či čehokoliv dalšího, potřebného pro zásobování sovětských jednotek. Tyto rekvizice se zpravidla odehrávaly v režii jednotlivých útvarů a dotýkaly se především venkovských zemědělských oblastí. Tato praxe vycházela ze skutečnosti, že Rudá armáda nebyla v Československu, ale ani jinde v Evropě, zásobována těmito věcmi ze SSSR, ale obstarávala si je z území, na němž působila. Ustavující se čs. civilní správa měla sovětským požadavkům vycházet vstříc, avšak ne vždy a ne všude se to podařilo, takže výsledkem činnosti sovětských oddílů se stala celá série různých konfliktů a nedorozumění. Pokud se civilisté snažili při této činnosti stavět sovětským vojákům na odpor, byly pro ně důsledky nejednou fatální.²³ Těchto problémů si byly obě strany vědomy, a proto koncem května vydalo velitelství sovětských vojsk v ČSR rozkaz podřízeným útvarům, aby nákupy potravin od obyvatelstva a získávání z místních zdrojů byly zastaveny a došlo ke zřízení zvláštního štábu, který v součinnosti s ministerstvem výživy vydával poukazy k odběru potravin. Současně zemské i okresní národní výbory nesměly dále uzavírat jakékoliv smlouvy se sovětskými oddíly o dodávce potravin a krmiva, pokud nebude udělen souhlas ministerstva.²⁴ Těmito opatřeními se mělo zabránit největším excesům spojeným s rekvizicemi potravin a zemědělských produktů, nicméně neodstranily je zcela, jelikož v průběhu letních měsíců se nadále setkáváme s řadou případů, kdy sovětské vojáky bez náhrady odebírali čs. zemědělcům jejich majetek i hospodářská zvířata.

Dalším zdrojem problémů spojeným s přítomností sovětských vojsk v Československu byla otázka kořisti. Sovětská vláda si byla vědoma velkých materiálních ztrát, které SSSR během války utrpěl a chtěl si tyto ztráty kompenzovat německým majetkem. To ovšem vedlo k řadě problémů, jelikož sovětské oddíly zabavovaly a do SSSR odvážely přístrojové vybavení celých továren. Třebaže Košický vládní program ve svém článku X. stanovil, že osoby německé a maďarské národnosti budou zbaveny svého majetku, který tak případně do vlastnictví čs. státu, nebraly tyto oddíly tuto skutečnost nejednou v potaz, což vedlo po celém území k řadě konfliktů. To se netýkalo pouze pohraničí a např. ještě počátkem června si závodní výbor firmy B. Johan v Brně-Slatině stěžoval, že příslušníci Rudé armády odváželi tovární materiál a zařízení. Byla proto snaha čs. orgánů pokusit se uzavřít se sovětskými jednotkami dohody v otázce německého majetku, které ovšem nejednou nebyly respektovány.²⁵

²² MERRIDALEOVÁ, Cathrine. *Ivanova válka. Rudá armáda 1939 – 1945*. Praha : Beta Dobrovský, 2007, s. 252; ARBURG – STANĚK, *Výsídlení*, s. 59 – 61; BYSTROV, Únosy, s. 61 – 62.

²³ ARBURG – STANĚK, *Výsídlení*, s. 59.

²⁴ Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Opava, f. Jednotný národní výbor (dále jen JNV) Opava, kart. 1, inv. č. 135, směrnice pro zásobování Rudé armády z 4. června 1945.

²⁵ KOKOŠKA, Stanislav – HLAVIENKA, Lubomír (eds.). *Průmyslové dělnictvo 1938 – 1948. Edice dokumentů*. Praha – Opava, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Slezská univerzita v Opavě, 2019, s. 99; ARBURG – STANĚK, *Výsídlení*, s. 237 – 238.

Třebaže výše zmíněné druhy kontaktů patřily mezi rozšířenější, nejvýrazněji se do paměti lidí otiskly násilné incidenty. K nim docházelo v největší míře v době přechodu fronty a ještě nějakou dobu po skončení bojů. Oběti těchto excesů se většinou stávalo německé civilní obyvatelstvo, avšak v oblastech národnostně smíšených se útokům rudoarmějců nevyhnuli ani Češi. Z dostupných pramenů však není v řadě případů možné rozlišit, do jaké míry se jednalo o osobní iniciativu vojáků a do jaké míry jednali na základě rozkazů svých nadřízených. Nicméně minimálně v případě poprav lze předpokládat, že se nejednalo o akty individuální msty nebo násilí, ale o represe vykonávané na základě příkazů nadřízených. Na druhou stranu je třeba zmínit, že prvosledové sovětské jednotky bývaly nejednou tvořeny propuštěnými trestanci a zločinci, kteří za své činy museli sloužit v trestných oddílech. S těmito jednotkami také byly spojeny nejhorší projevy násilí vůči civilistům.

Excesy Rudé armády ve Východních Sudetech

Německá propaganda byla od vypuknutí války na východě doslova zaplavena různými zprávami o bestialních činech páchaných sovětskými vojáky a tento trend se ještě prohloubil ve chvíli, kdy koncem léta 1944 se fronta vrátila na hranice Říše. Jejím cílem bylo vyburcovat obyvatelstvo i vojáky k ještě zarputilejšímu odporu, ale vedlejším efektem se stal i hmatatelný strach, který se usídlil v myslích milionů Němců. Tento strach byl do velké míry oprávněný, jelikož sovětské vojáky po třech a půl letech války překypovali touhou po pomstě, kterou politicko-výchovné orgány Rudé armády zcela podporovaly. Poprvé se tato zloba projevila ve Východním Prusku a posloužila pro Goebbelse jako důkaz pravdivosti jeho propagandistické kampaně. Bestiální jednání rudoarmějců se nijak zásadně nezjemnilo ani v následujících měsících, kdy sovětská vojska postoupila do nitra skomírající Třetí říše. Výsledkem jejich činů byly miliony případů znásilnění a několik desítek tisíc zabitých civilistů. Zprávy o těchto zvěrstvích, šířených nejenom říšskou propagandou, ale i válečnými utečenci, prchajícími na území Vládního obvodu Opava především z oblastí Horního a Dolního Slezska, vytvářely mezi obyvatelstvem atmosféru fatalismu, která přerůstala v odhodlání uniknout krutému osudu z rukou rudoarmějců sebevraždou. Nejenom Německem, ale také územím Sudet se proto na jaře 1945 prohnala děsivá epidemie sebevražd.²⁶ Ty si jenom na území okresů Bílovec, Opava, Nový Jičín, Bruntál, Rýmařov a Svitavy vyžádaly minimálně 392 obětí. Skutečné číslo ale bude pravděpodobně výrazně vyšší. Z dalších okresů se dosud nepodařilo vyčíslit počet obětí této sebevražedné epidemie, ale lze předpokládat, že na území vládního obvodu se celkem jednalo asi o tisícovku osob, jež zemřely vlastní rukou v období od posledních válečných dní do konce léta 1945, kdy poprvé začaly čs. úřady tento fenomén blíže zkoumat.²⁷

Území Východních Sudet, třebaže majoritně obydleno Němci, se ale nenacházelo ve stejné pozici, jako tomu bylo jinde v Říši. Již od prvních poválečných dní zde docházelo k obno-

²⁶ KERSHAW, Ian. *Konec. Německo 1944 – 1945*. Brno : Jota, 2013, s. 152 – 154; MERRIDALEOVÁ, Ivanova. *válka*, s. 236 – 261; DIECKERT, Kurt – GROSSMANN, Horst. *Boj o Východní Prusko*. Praha : Naše vojsko, 2014, s. 98 – 99; DACK, Mikkel. Crimes Committed by Soviet Soldiers Against German Civilians, 1944 – 1945: A Historiographical Analysis. In: *Journal of Military and Strategic Studies*, 2008, roč. 10, č. 4, s. 1 – 33, cit. s. 4 a 8.

²⁷ Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), f. Zemský národní výbor, expozitura Ostrava (dále jen ZNVEO), kart. 194, inv. č. 301, zpráva o počtu sebevražd na území expozitury ze 17. října 1945; SOKA Bruntál, f. Okresní národní výbor (dále jen ONV) Bruntál, kart. 133, inv. č. 120, seznam sebevražd v okrese Bruntál z 21. října 1945; SOKA Bruntál, f. ONV Rýmařov, kart. 153, inv. č. 115, výkaz počtu sebevražd na území okresu Rýmařov z 4. listopadu 1945; Městské muzeum a galerie Svitavy, Sbírková knihovna, deník C. Bileka, sign. R-160, s. 8 – 14.

vě čs. státní svrchovanosti, což se projevovalo vznikem národních výborů tvořených Čechy a místními německými antifašisty. Tato skutečnost se odrazila i na jednání sovětských vojáků, po nichž se vyžadovalo, aby respektovali skutečnost, že se nacházejí na území spolkového státu, nikoliv na teritoriu poraženého nepřítele. To konkrétně vycházelo z mezivládní dohody z 8. května 1944. Jak ale plyne ze vzpomínek pamětníků a občas též z kronik a úředních relací, ne vždy byli ochotni sovětské důstojníky respektovat, že se nacházejí na území spolkového státu, jelikož, jak měli argumentovat, podle map vzniklých po záboru Sudet v r. 1938 se nacházeli na říšském území, „a tak tady mohou vše.“²⁸

Navzdory tomu, že někteří sovětské vojáci odmítali vnímat Sudety jako československé území a počínali si zde jako na čistě německém teritoriu, skutečnost, že území bývalého Vládního obvodu Opava náleželo Československu a docházelo zde ke vzniku orgánů čs. civilní správy, vedla k tomu, že obavy zdejších obyvatel se nenaplnily natolik, jak se to stalo v Německu. I přesto ovšem byl příchod vojsk 1. a 4. ukrajinského frontu poznamenán množstvím incidentů a excesů.

Opavsko

Mezi první významné lokality, které získaly zkušenost s vojáky Rudé armády, lze počítat samotné centrum vládního obvodu a jeho blízké okolí. Boje zde byly velmi tvrdé a vyžádaly si na sovětské straně nejméně 1 260 mrtvých.²⁹ Opava nakonec padla do rukou 15. a 28. střeleckého a 31. tankového sboru 60. armády 22. dubna, ale boje se v okolí táhly i v následujících dnech. Vzhledem k tomu, že samotné město, obývané hlavně německojazyčným obyvatelstvem, bylo před příchodem fronty evakuováno, se na Opavsku vojáci Rudé armády ocitli v převážně českojazyčném prostředí. Ani to ale neznamenalo, že by zdejší lidé byli ušetřeni násilných incidentů. K zřejmě většímu množství deliktů došlo v Kateřinkách, většinou české vsi sousedící s Opavou, kde obecní tajemník a kronikář Matěj Valík zaznamenal případy znásilňování a vražd. Obětí rudoarmějců se zde stal Alois Král, jenž zahynul „*při obraně své schovanky proti zneuctění*“. Tragický osud potkal také služebnou Minu (Vilemínu?) Štucekovou, jež byla „*ubita po znásilnění*“. Ačkoliv pisatel explicitně neoznačuje za pachatele sovětské vojáky, z kontextu je patrné, že k incidentu došlo až po ústupu Němců.³⁰

Násilnosti se odehrávaly také v Jaktáři, další obci s převahou českého obyvatelstva, rozkládající se nyní na západním předměstí Opavy. Zprávy o zdejších poměrech zanechal později odsunutý farář Franz Wanke. Podle něj sice první příchozí Sověti nepáchali žádné násilnosti, poměry se však měly značně zhoršit následujícího dne. Z paměti neplyne, zda se jednalo o stejnou jednotku, která obsadila obec, ale vojáci se chovali k civilistům německým i českým velmi tvrdě. Samotného faráře, přestože mluvil česky, sovětské vojáky začali podezřívat, že je německým špehem a měl proto být popraven. Jak údajně prohlásil jeden z vojáků: „*Tomu vypíchneme oči*.“ Před exekucí se mu však podařilo uprchnout a po nějakou dobu se skrýval. Současně se během bojů na Opavsku prvně projevila nedůvěra sovětských vojáků vůči Čechům.

Právě v Jaktáři bylo přímo vydáno nařízení, že pokud kdokoliv ve svém domově ukrývá Němce, bude i s rodinou zastřelen. Ve zbývajících dubnových dnech i počátkem května byla obec svědkem řádění sovětských vojáků. Docházelo k rabování majetku a velmi rozšířené se stalo i znásilňování německých žen a dívek. Jak přímo poznamenal Wanke, Němky se

²⁸ ICHA – KAREL – SCHNEIDER, *Těžké umírání*, s. 25.

²⁹ ZAO, f. Četnické oddělení Opava, kart. 1, bez inv. č., historie četnického oddělení, oblastního velitelství 1918 – 1946.

³⁰ SOKA Opava, f. Archiv města Kateřinky, inv. č. 6, Obecní kronika 1922 – 1952, f. 254 – 255.

staly lovnou zvěří opilých rudoarmějců. Násilností a plundrování se ovšem nevyhnuli ani Češi, avšak míra těchto excesů je ve srovnání s Němci nižší. Těmto ukrutnostem se jen v Jaktari rozhodlo uniknout sebevraždou osm lidí. O vraždách a popravách civilistů páchaných sovětskými vojáky zpráva nehovoří, ale vzhledem k rozsahu a míře násilností, které následovaly po bitvě o Opavu, lze i tyto případy předpokládat.³¹

Samotnou Opavu zanechaly zuřivé boje v troskách. Zpráva národního výboru ze 17. května konstatovala, že je ze $\frac{3}{4}$ poničená, většina domů byla poškozena boji a neobyvatelná, nefungovalo zásobování ani rozvody pitné vody. Navzdory nařízením německých úřadů ne všichni lidé Opavu skutečně opustili, takže i zde můžeme v prvních dnech po skončení bojů evidovat případy útoků sovětských vojáků na civilisty. Z dochovaných zpráv víme, že se to týkalo především areálu Slezské nemocnice, kde byli také někteří rudoarmějci ubytováni. Podle zprávy z 28. dubna se zde odehrávaly násilnosti, při nichž byla nejméně jedna ze zdejších pacientek zastřelena a došlo i na obtěžování řádových sester, které zde pracovaly jako ošetřovatelky. Vojáci navíc neustále prohledávali nemocniční pavilony a snažili se ukořistit, co se dalo. Výjimku nepředstavovaly ani případy žhářství, kterým padlo za obětí větší množství opavských domů. Běžným koloritem se staly také různé drobné krádeže.³²

Tuto anarchii umocňovala takřka úplná absence bezpečnostního aparátu. Po delší dobu totiž ve městě nepracoval žádný bezpečnostní sbor, který by dokázal zajistit pořádek. Provizorní sbor tvořený asi dvěma desítkami mužů sice působil již od 25. dubna, ale jeho reálná schopnost zajistit klid a bezpečí obyvatelům byla minimální. Skutečný bezpečnostní sbor podléhající vznikající Národní bezpečnostní stráž (NBS) se podařilo ustavit až 26. května sloučením příslušníků milic, uniformované i neuniformované policejní složky a jejich podřízením nově vzniklému velitelství NBS pro Slezsko, které úřadovalo v Moravské Ostravě.³³ Násilnosti ovšem neskončily v prvních dnech po utichnutí bojů, ani po ustavení bezpečnostního sboru. Ještě 29. května ve Svatoňovicích na Opavsku totiž rudoarmějci zastřelili učitele Karla Wolnyho s pětičlennou rodinou. Příčinou exekuce se nejspíše stal pouhý fakt, že se dotyční po přechodu fronty skrývali v nedalekém lomu, což je patrně samo o sobě činilo „podezřelými“.³⁴

Ani přítomnost představitelů čs. správy ovšem nemusela být zárukou dodržování zákonných norem, jak ukazuje případ muže původem z Velké Polomi v okrese Bílovec. Tento muž v poválečných týdnech vykonával funkci komisaře ve Strahovicích na Hlučínsku, kde se společně s minimálně jedním příslušníkem Rudé armády podílel na znásilnění dvou místních žen. Třebaže případ již teritoriálně nespadá do rámce bývalého vládního obvodu, ukazuje, že se zločinů vůči civilistům běžně dopouštěli po boku sovětských vojáků i Češi.³⁵

³¹ KRAVAR, Zdeněk. Události v Opavě na konci 2. světové války ve zprávě Jaktarského faráře Franze Wankeho. In: *Opava. Sborník k dějinám města*, sv. 2. Kravaře : AVE Centrum Kravaře, 2000, s. 91 – 93.

³² SOKA Opava, f. Ústřední národní výbor (dále jen ÚNV) Opava, kart. 1, inv. č. 135, hlášení z 28. dubna 1945; ŠVÁBENICKÝ, *Troppau 1945*, s. 168–181, cit. s. 169 – 170.

³³ Blíže ke genezi bezpečnostního aparátu ve Slezsku viz HLAVIENKA, Lubomír a KOLÁŘ, Ondřej. *Sbor národní bezpečnosti ve Slezsku a jeho podíl na řešení poválečných problémů regionu 1945 – 1948*. Opava : Slezské zemské muzeum. 2022, s. 27 – 55; HLAVIENKA, Lubomír – KOLÁŘ, Ondřej – ŠOPÁK, Pavel. *Transformace Slezska 1945 – 1948*. Opava : Slezské zemské muzeum, 2024, s. 143 – 180.

³⁴ MOTÝL, Ivan. *Květen 1945 – válka po válce*. Dostupné na: «https://www.tyden.cz/rubriky/nazory/glosadne-kveten-1945-valka-po-valce_58642.html?fbclid=IwAR3v12pnbVAmOz0v07tOyVSIQ3FweivUajMv06VqjhulP3QpK5-UuTXSgZc».

³⁵ Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), f. A2/1, kart. 57, inv.č. 1765, příloha materiálů pro bezpečnostní výbor Ústavodárného národního shromáždění ze 4. října 1947; ABS, personální registr, osobní spis č. 1178 Vladimír Sedlář, vlastní životopis; ŠVÁBENICKÝ, *Opava po válce*, s. 169–170.

V závěru dubna jednotky sovětské 38. armády postupovaly východní částí opavského okresu k Moravské Ostravě. Šlo o prostor s výraznou dominancí českého obyvatelstva, kde prameny vyjma drobných krádeží nedokládají výraznější excesy. Neobjasněn zůstává případ Františka Čížka z Horní Lhoty, zastřeleného 29. dubna 1945, po přechodu fronty přes obec. Zda byli na vině ustupující Němci, nebo rudoarmějci, prameny neprozrazují.

Na rozdíl od operačního prostoru 60. armády v západní části opavského okresu, kde fronta po obsazení metropole takřka na dva týdny „zamrzla“ (což vojákům poskytovalo více prostoru k případnému rabování), 38. armáda byla nadále plně vytížena ofenzivními operacemi, navíc ve většinově českém prostředí, kde se celkem rychle po přechodu fronty obnovovala čs. veřejná správa. Jistou „pacifikační“ roli mohla sehrát také přítomnost čs. tankistů, postupujících po boku Rudé armády k Moravské Ostravě. Zda na větší četnost excesů v případě 60. armády měl vliv také individuální přístup velitelů, z torzovitých pramenů nelze posoudit.

V průběhu května a počátkem června se situace na Opavsku začínala stabilizovat, a i vzhledem k většímu množství Čechů žijících v této oblasti se orgány Rudé armády snažily formalizovat kontakty mezi svými vojáky a civilisty. Výsledkem toho se stal rozkaz zmocněnce Rudé armády pro okres Opava, který buď koncem května nebo počátkem června stanovil zásady vzájemných kontaktů. V první řadě byla čs. finanční stráž přiznána pravomoc kontrolovat státní hranici, což znamenalo, že sovětské vojáky museli přecházet hranici jen na určených místech a nahlásit členům FS, kde se budou zdržovat. Zajímavý je také dovětek, podle nějž musejí sovětské vojáky s čs. úředními činiteli i s civilisty jednat jako se spojenci. Majetkové přehmaty řešily dva body rozkazu, podle nichž vojáci nesměli vstupovat do soukromých domů a také neměli právo odebírat soukromý majetek nebo dobytek bez povolení centrálních rekvírovacích úřadů. Jakékoliv používání zbraní nebo vyhrožování jejich použitím bylo také přísně zakázáno a dopadeným pachatelům hrozily přísné tresty. Další body řešily praktické záležitosti, jako formu průjezdu autokolon Opavou, nebo zákaz hostincům i soukromým osobám podávat sovětským vojákům jakýkoliv alkohol.³⁶

Bílovecko, Vítkovsko, Novojičínsko

Od Opavy postupovali sovětské vojáky jihozápadním směrem na Bílovecko, Vítkovsko a Novojičínsko. Také tady se jednalo o oblasti, kde vedle Němců žili Češi, kteří místy tvořili i většinu. V celém regionu probíhaly velmi tvrdé boje, při nichž pouze v okrese Bílovec zemřelo minimálně 1 455 sovětských vojáků.³⁷ Těmto střetům padla za oběť významná část zástavby Bílovce, obsazeného 30. dubna vojsky 15. střeleckého sboru 60. armády, i nedalekého Fulneku, obsazeného ale až 5. května příslušníky 52. střeleckého sboru 38. armády. Následujícího dne obsadili sovětské vojáky Nový Jičín, Kopřivnici a Štrambersk a 7. května následně Odry.³⁸ Jak již bylo zmíněno, žila v tomto regionu výrazná česká menšina, pro níž znamenal příchod Rudé armády konec okupace. Proto byl na řadě míst příchod sovětských jednotek doprovázen oslavami a spontánním nadšením, jinak typickým spíše pro oblasti Protektorátu.

Nicméně se objevily i problémy. Nejčastěji se jednalo o vloupání do bytů a shánění alkoholu. Do této kategorie lze začlenit události z Jakubčovic nad Odrou, kde po skončení bojů zaznamenali obyvatelé ztráty na movitém majetku a vybavení domácností. Za ně byli zřejmě z části odpovědní sovětské vojáky, z části pak někteří z místních. Podobné byly i zku-

³⁶ SOKA Opava, f. Sbírka dokumentačního materiálu SOKA Opava, kart. 4, inv. č. 7, rozkaz zmocněnce Rudé armády pro okres Opava.

³⁷ ZAO, f. Četnické oddělení Opava, bez inv. č., historie četnického oddělení, oblastního velitelství 1918 – 1946.

³⁸ FIDLER, *Osvobození*, s. 14 a 45; KOLÁŘ, *Boj o Ostravsko*, s. 125.

šenosti obyvatel nedalekého Spálova, kde si sovětští vojáci brali od nadšených obyvatel obce nejenom nabídnuté dary, ale i další věci, o něž měli zájem. Jednalo se převážně o majetek místních Němců, ale jídlo a alkohol se ztrácel i zdejšími Čechům. Nicméně obdobných zpráv, podle nichž vojáci v lepším případě měnili, v horším případě brali nejenom Němcům, ale i Čechům jejich majetek, máme mnoho i z dalších míst.³⁹

Mimo v podstatě obligátního rabování máme ale i zprávy o několika aktech teroru vůči civilnímu obyvatelstvu. V Mošnově zaplatili sovětští vojáci za obsazení obce nejméně deseti mrtvými muži. Po skončení bojů se zde odehrála hromadná poprava pěti zdejších Němců, její příčinou byl snad smrtelný útok na sovětského důstojníka, spáchaný údajně právě místními německými civilisty, nicméně žádná další svědectví podporující tuto verzi nemáme.⁴⁰ Nejasné jsou také příčiny smrti dvou německých žen v obci Běloutín nedaleko Hranic. Zprávy hovoří o tom, že obě byly zastřeleny, avšak s výjimkou menší šarvátky se o obec již nebojovalo, takže se lze spíše domnívat, že se jednalo o oběti poválečného násilí nebo vojáků Rudé armády.⁴¹ Ve Stachovicích došlo koncem války také k zastřelení několika místních obyvatel, avšak ze zachovaných zpráv též není zřejmé, zda se jednalo o oběti posledních bojových operací, nebo poválečných excesů Sovětů či Čechů.⁴² Zachovaly se i zprávy hovořící o znásilněních páchaných sovětskými vojáky. To se dělo např. v Libhošti, převážně české obci nedaleko Nového Jičína, kde se měly odehrát asi tři nebo čtyři obdobné případy.⁴³

Bruntálsko, Krnovsko, Rýmařovsko

Po rozpadu německé obrany na Ostravsku se sovětské jednotky posunuly od Opavy dále do oblasti horského masivu Jeseníků, kde je zastihla zpráva o kapitulaci Německa. Zatímco na Opavsku a rámcově také Bílovecku a Vítkovsku se rudoarmějci pohybovali v převážně českojazyčném prostředí, v oblasti Hrubého a Nízkého Jeseníku již operovali převážně mezi Němci a setkávali se s vlažným či zcela nepřátelským přijetím, což se nevyhnutelně odrazilo také na jejich morálce.

Z oblastí osídlených převážně německojazyčným obyvatelstvem se vojáci Rudé armády postupující od Opavy na západ dostali nejprve na Bruntálsko a Krnovsko. Na Krnovsku se sváděly rozhořčené boje již od neúspěšného pokusu sovětských vojsk proniknout do Českého Slezska, který vedl 22. března k obsazení Osoblahy. Samo okresní město ovšem dlouho vzdorovalo, jeho obránci jej hájili až do 6. května 1945, kdy byli poslední němečtí vojáci nuceni se stáhnout a umožnili tím vojákům 106. střeleckého sboru jej bez větších obtíží obsadit. Prolomením obrany u Krnova se postup jednotek 60. armády na západ výrazně zrychlil a v průběhu následujících dní došlo k obsazení velkého množství obcí na Krnovsku i Bruntálsku. Jelikož se německé oddíly snažily především co nejrychleji stahovat, střety již nebyly natolik tvrdé jako na Opavsku. Nicméně místy docházelo k bojům, za něž sovětská strana platila mrtvými, jako třeba u Dětrichova nad Bystřicí, kde se 4. a 5. května dostaly do střetu s Němci, za což zaplatili nejméně čtyřmi padlými.⁴⁴ Rozklad německé obrany nicméně umožnil, aby 7. května vojska 304. a 167. střelecké divize 106.

³⁹ SOKa Nový Jičín, f. Místní národní výbor (dále jen MNV) Jakubčovice nad Odrou, Kronika obce Jakubčovice, s. 29 SOKa Nový Jičín, f. MNV Spálov, Kronika obce Spálov, s. 198.

⁴⁰ SOKa Nový Jičín, f. MNV Mošnov, Kronika obce Mošnov, II. díl, s. 4.

⁴¹ SOKa Přerov, f. MNV Běloutín, inv. č. 55, Pamětní kniha obce Běloutín, sv. I, s. 16.

⁴² SOKa Nový Jičín, f. MNV Stachovice, Kronika obce Stachovice, s. 11.

⁴³ SOKa Nový Jičín, f. MNV Libhošť, Kronika obce Libhošť, s. 123.

⁴⁴ SOKa Bruntál, f. MNV Dětrichov, Kronika obce Dětrichov nad Bystřicí, s. 17.

střeleckého sboru vstoupila do Bruntálu, který téměř nebyl hájen. Ke zlomení německého odporu přispěla do velké míry i dělostřelecká palba dopadající na město v předchozích dnech, jež si vyžádala několik civilních obětí.⁴⁵

Příchod sovětských vojáků se zde zprvu nesl ve znamení rekvírování civilního majetku. Jak ukazují paměti velitele 159. opevněného prostoru⁴⁶ plk. I. N. Vinogradova, jeho vojáci zajišťovali od zdejších Němců koně a další materiál, který byl třeba pro přepravu těžkých děl. Jak ovšem ukazují paměti M. Billichové, členky prvního MNV ve Vrbně pod Pradědem, vše bylo doprovázeno rabováním majetku, jemuž se nevyhnuli ani místní Češi. Ohledy zprvu nebyly brány ani vůči ustavujícím se národním výborům, jimž byly zabaveny motocykly i jiné dopravní prostředky. To v horském prostředí, kde jednotlivé obce byly od sebe značně vzdáleny, znamenalo značnou komplikaci při výkonu státní správy. Navzdory těmto problémům se nacházeli přece jenom Češi vůči Němcům v mnohem lepším postavení, jelikož po příchodu druhosledových jednotek a překonání jazykové bariéry byly na ně brány jisté ohledy a jejich domy ušetřeny nejhoršího drancování. Jak ovšem Billichová poznamenala, tak i nyní bylo možné vyzorovat jistou nedůvěru, kterou chovali sověští vojáci vůči zdejším Čechům.⁴⁷

Mimo rabování se v tomto regionu poprvé ve větší míře naplnily hrozby a strašení nacistické propagandy. V Bruntále i okolních obcích zavládl po příchodu Sovětů chaos. V důsledku poválečného plenění byla zřejmě sovětskými vojáky zabita místní úřednice i se svým malým synem. Nejasné jsou okolnosti smrti další ženy, zemědělské dělnice, která zemřela 7. května v důsledku střely do břicha. Prameny již bohužel nehovoří o tom, kdo a proč tuto ránu vypálil, ale jelikož toho dne byl Bruntál obsazen rudoarmějci, lze se domnívat, že střelcem byl sovětský voják. Anarchii a násilí umocnila také skutečnost, že se vojáci v místním lihovaru zmocnili obrovských zásob alkoholu a asi čtrnáct z nich se zde upilo k smrti. Ti zbývající posílení ukradeným koňakem začali znásilňovat zdejší ženy.

To vedlo ještě během 7. května k prvním případům hromadných sebevražd. Asi jedna z největších se odehrála v lese u obce Polesí nedaleko Bruntálu, kde po požití jedu zemřelo 15 příslušníků jedné rodiny.⁴⁸ Nicméně po odchodu jednotek obou divizí, jež obsadily Bruntál, dál na západ zavládl ve městě jistý klid, což potvrdil i pamětník. Ten vzpomínal, že když 10. května městem procházely oddíly jiného, zřejmě gardového, útvaru, jejich chování bylo na mnohem vyšší úrovni a nejsou ani zprávy o tom, že by se podíleli na násilí vůči civilistům. Sovětské útvary město postupně opustily a 17. května se výkonu bezpečnostní služby ujala Moravská brigáda, později ji vystřídali partyzáni ze skupiny Rudá Morava. Za jejich vlády se však násilí vůči civilistům ještě více vystupňovalo.⁴⁹

O násilnostech máme zprávy také z Vrbenska, kde však byly poměry oproti Bruntálsku přece jenom o něco klidnější. Navzdory tomu i zde si pobyt Sovětů vyžádal několik civil-

⁴⁵ HORNIŠER, *Sousedství*, s. 43; CEPEK, Josef. *Bruntál: městem a historií. Rozdělila nás smyšlená historie 1938 – 1948, Díl II*. Bruntál: Městský úřad Bruntál 2013, s. 53; KOLÁŘ, *Boj o Ostravsko*, s. 120 – 121.

⁴⁶ Navzdory názvu se jednalo o pěší formaci v síle přibližně brigády. Na konci války bylo v rámci Rudé armády aktivních celkem 47 opevněných prostorů. 159. opevněný prostor vznikl v březnu 1942 v rámci Moskevského vojenského okruhu, v roce 1945 sloužil nejprve v rámci 18. armády 4. ukrajinského frontu, od 5. května 1945 převeden do stavu 60. armády téhož frontu. Viz PORTER, David. *Organizace a bojiště Rudé armády ve 2. světové válce*. Praha: Svojtka, 2011, s. 185.

⁴⁷ SOKA Bruntál, f. Městský národní výbor (dále jen MěNV) Vrbno pod Pradědem, kart. 42, Vzpomínky Marie Billichové na osvobození města a první poválečné měsíce, s. 3; SOKA Bruntál, f. MNV Světlá Hora, kniha 90, Kronika obce Světlá Hora, s. 6 – 7; HORNIŠER, *Sousedství*, s. 41.

⁴⁸ SOKA Bruntál, f. ONV Bruntál, kart. 133, inv. č. 120, nález mrtvol v lese u Viedergrünü z 26. srpna 1945.

⁴⁹ HORNIŠER, *Sousedství*, s. 44 – 45; CEPEK, *Bruntál*, s. 54 – 56.

ních obětí. V polovině května byl poblíž Karlovy Studánky zabit místní lesmistr, příčinou byla snad nespokojenost Sovětů s mírou jeho spolupráce. Další muž byl zastřelen jen o několik dní později, když neuposlechl výzev k zastavení.⁵⁰

Ještě mnohem tvrději si počínali sovětsští vojáci v nedalekém Rýmařově a jeho nejbližším okolí. Samotné okresní město bylo obsazeno 7. května vojsky 106. střeleckého sboru 60. armády. Navzdory rozkladu německých sil, narazili zde rudoarmějci na ojedinělý odpor, který sice dokázali poměrně rychle zlomit, ale zaplatili za to nejméně 8 mrtvými.

Příchod sovětských vojáků byl na Rýmařovsku doprovázen vysokou mírou násilí vůči civilnímu obyvatelstvu, což se projevilo tím, že pouze v průběhu tří dní mezi 7. a 9. květnem bylo v obcích na Rýmařovsku zavražděno nejméně 24 osob. Za pachatele těchto vražd se nabízí označit sovětské vojáky, ale s výjimkou několika prokazatelných případů nejsme s to bez pochybností označit viníky, třebaže Sověti se jeví jako nejpravděpodobnější pachatelé.

Za jednoznačné případy, kdy o vině rudoarmějců není pochyb, lze považovat excesy, při nichž dne 7. května vyrazily s bílým praporem v ruce k sovětským pozicím tři starší ženy, dvě Němky a Češka. Druhého dne byla jejich těla nalezena znásilněná a zardoušená v jednom z domů. Dalším jasným případem je zastřelení muže, bránícího před rudoarmějci svou malou dceru. Obdobných případů, kde o vině rudoarmějců nebylo pochyb, bychom ale našli větší množství. Všechny tyto excesy lze vnímat jako projevy rabování vítězného vojska na území poraženého nepřítele a navzdory své hrůznosti zapadaly do rámce jednání Rudé armády na obsazených německých územích. Nicméně vraždění pokračovalo i v následujících dnech, kdy již vstoupila v platnost kapitulace německých vojsk a od 10. května do konce měsíce zde bylo zavražděno nejméně pět dalších lidí. Mezi ně patřila např. žena z Moravského Kočova, jež byla ubita 12. května, nebo podřezaný a ubitý muž, jehož ostatky našli místní až během žní. Jak ovšem ukazují vzpomínky, ne všichni vojáci se chovali krutě a v osadě Žďárský potok zachránil sovětský voják místní dívku před znásilněním, když na svého spolubojovníka namířil zbraň a ji doprovodil domů.⁵¹

Objevilo se i několik případů poprav vykonaných z příkazu sovětských důstojníků. V osadě Mírotíněk byl sovětskými vojáky zadržen majitel tvrdkovské rychty, na jehož pozemcích pracovalo několik válečných zajatců. Bylo proti němu vzneseno obvinění z krutého zacházení s těmito muži a krátce nato byl popraven.⁵² Ve Stránském byl 7. května zadržen místní stranický vedoucí, krutě zbit a 12. května jej sovětsští vojáci popravili. V Rýmařově byl ve stejné době zadržen soudní úředník a zřejmě po udání, že za války sloužil u soudu, byl odveden do lesa a zde zastřelen.⁵³

Právě na Rýmařovsku se také odehrála tragédie, vzpomenuť v úvodu našeho článku. Dne 7. května bylo u hradu, zapáleného sovětskými vojáky, kteří ve velkém konzumovali bohaté zásoby alkoholu uložené v jeho zdech, shromážděno 20 osob ze Sovince a okolních vsí, mužů i žen, starších i mladších, Němců i Čechů. Ti byli následně postříleni sovětskými vojáky. Jediná přeživší hromadné exekuce se do večera skrývala pod hromadou těl, než po soumraku uprchla. Tento exces, který stál život 19 lidí, se svou brutalitou vymyká z obrazu příchodu Sovětů do regionu.⁵⁴ Příčina poprav je neznámá a bez možnosti nahlédnout do

⁵⁰ SOKA Bruntál, MěNV Vrbno pod Pradědem, kart. 42, Vzpomínky Marie Billichové na osvobození města a první poválečné měsíce, s. 3.

⁵¹ ICHA – KAREL – SCHNEIDER, *Těžké umírání*, s. 9, s. 28 – 30. KAREL, Jiří. *Rýmařov v dějinách*. Rýmařov : Jiří Karel ml., 2021, s. 617 – 619.

⁵² SOKA Bruntál, f. MNV Tvrdkov, inv. č. 11, Kronika obce Tvrdkov, s. 19.

⁵³ KAREL, *Rýmařov*, s. 617 – 619.

⁵⁴ ICHA – KAREL – SCHNEIDER, *Těžké umírání*, s. 27 – 28; KAREL, *Rýmařov*, s. 617; STANĚK, *Poválečné „excesy“*, s. 267 – 268.

ruských archivů zřejmě neznámou i zůstane. Nicméně nabízí se několik možných vysvětlení. Zvolené množství přesně dvaceti osob určených k popravě indikuje, že se mohlo jednat o odvetu za útoky spáchané proti sovětským vojákům civilisty. To, že v okolí byly aktivní jednotky tvořené členy HJ útočící na rudoarmějce, potvrzují zprávy z nedaleké Lomnice, nedaleko od níž byli v těchto dnech zabiti ze zálohy tři sovětské ženisté, když odstraňovali rozbušky na mostě přes řeku Moravici. V jiném případě zase po ústupu německých vojáků se několik členů Volkssturmu z obce Václavov snažilo klást odpor sovětským jednotkám v jejich postupu.⁵⁵ Jako jiné vysvětlení se může nabízet msta sovětských vojáků za hrůzy páchané v zajateckém táboře u Lomnice, kde přišlo o život asi 323 sovětských zajatců, přičemž část jich měla být přímo popravena. Nicméně pro žádnou z těchto alternativ není k dispozici pramenný důkaz, který by pro ně svědčil, takže zůstává dál u spekulací.⁵⁶

Jesenicko, Šumpersko a Zábřežsko

V podstatě čistě německým byl i okres Jeseník, který byl obsazen v průběhu 8. května útvary 59. armády, konkrétně pak 93. a 115. střeleckého sboru. Ty se původně zapojily do tvrdých bojů na Osoblažsku, avšak po průniku dále na západ již takřka nenarážely na souvislý odpor, takže za obsazení Jesenicka zaplatili pouze dvěma nebo třemi padlými vojáky. Navzdory tomu se i zde setkáváme s množstvím násilných excesů, avšak jejich míra se zdaleka nedá srovnávat s jižněji položeným Rýmařovskem. Na Jesenicku máme zprávy především o rabování a znásilňování místních žen, což se v květnových dnech odehrávalo nejenom přímo v Jeseníku, ale třeba i nedalekém Domašově. Výsledkem tohoto počínání Sovětů se stalo i větší množství sebevražd.⁵⁷

Národnostně poněkud odlišné poměry panovaly na Šumpersku a Zábřežsku, kde již před válkou žila početná česká menšina, která zde zůstala i po Mnichovu. Také boje zde oproti Jesenicku probíhaly mnohem tvrději. Město Šumperk bylo obsazeno příslušníky 28. střeleckého sboru 60. armády 8. května a stejného dne došlo ke střetům mezi příslušníky 3. horského střeleckého sboru a ustupujícími Němci u Mohelnice, kde se sbíhaly ústupové cesty od Olomouce a od Šternberku. Tvrdě se bojovalo i na Zábřežsku, jehož okresní město bylo stejného dne obsazeno příslušníky 28. střeleckého a 3. horského střeleckého sboru.⁵⁸

Tyto tvrdší a rozhodnější střety se projevy i na množství padlých rudoarmějců, což se snad také odrazilo na postoji sovětských vojáků vůči civilistům, který byl mnohem drastičtější, než na severněji položeném a mimo hlavní ústupové trasy se nalézajícím Jesenicku. Klasickým obrazem, zejména v dominantně německojazyčných obcích, bylo rabování civilního majetku a znásilňování zdejších žen. O těchto excesech máme zprávy z Velkých Losin, majoritně německé obce s temnou historií čarodějnických procesů. V Losinách a jejich okolí evidujeme několik znásilnění a jeden pokus o hromadné znásilnění, když do budovy mateřské školy, kde byly ubytovány zdravotní sestry, vtrhlo několik vojáků. Ženy se snažily zachránit útekem přes okno, avšak jedna z nich byla přitom postřelena. Tolik štěstí neměla jiná žena v blízké Žárové, kterou sovětské vojáky postřelili do nohy a bez pomoci brzy vykr-

⁵⁵ Blíže k německé rezistenci v okresech Rýmařov a Bruntál viz HLAVIENKA – KOLÁŘ, *Německá poválečná rezistence*, s. 118 – 129.

⁵⁶ SOKa Bruntál. f. MNV Horní Václavov, inv.č. 2, Kronika obce Horní Václavov, s. 3; CHYTIL, Jaroslav. Konec druhé světové války v Lomnici a Tylově. In: *Rýmařovský horizont*, 2015, č. 21, s. 16 – 17; KAREL, *Rýmařov*, s. 611.

⁵⁷ SOKa Jeseník, f. Farní úřad Jeseník, Farní kronika Jeseník, s. 33; Tamtéž, f. Farní úřad Dolní Benešov, Farní kronika Dolní Benešov, s. 179.

⁵⁸ FIDLER, *Osvobození 1945*, s. 158 a 182.

vácela. Při rabování německého majetku se hlavním předmětem zájmu rudoarmějců stala klasicky jízdní kola, radiopřijímače, motocykly či alkohol, ale vojáci si odnesli například i dva klavíry. Při rabování si přitom počínali velmi tvrdě, několik zdejších obyvatel bylo postřeleno nebo zraněno. Postřelen byl i jeden ze Sovětů, nuceně nasazený ve zdejší obci během války. Důsledkem strachu ze Sovětů, umocněného těmito jejich excesy, se i v Losinách stalo několik hromadných sebevražd.⁵⁹

Obzvláště brutálně si rudoarmějci počínali tehdy, kdy narazili u obyvatel na skutečný nebo i jen domnělý odpor. Na zmíněném Losinsku zadrželi 17. května patnáct mužů, kteří měli zřejmě patřit k Volkssturmu, jenž např. v blízké Žárově kladl rudoarmějcům aktivní odpor, a někteří z nich snad v poválečných dnech i vystřelili na sovětský tank. Všichni zadrženi zmizeli v pracovních táborech.

Ještě brutálnější byl případ obce Sobotín, obsazené v průběhu 7. května. Po příchodu se rudoarmějci snažili od místních si vynutit násilím vydání potravin i jiných zásob. O průběhu dalších událostí je několik svědectví, která jsou v některých ohledech nejednoznačná. Podle všeho v jednom z domů vznikla kvůli rabování Sovětů rvačka, při níž se majitel domu začal přetahovat s vojáky. Jeden ze dvou přítomných rudoarmějců jej chtěl zastřelit, ale omylem zabil svého spolubojovníka, pravděpodobně důstojníka. Podle jiné zprávy na místě zůstali snad dva mrtví rudoarmějci, ale to se nezdá pravděpodobné. Na místě střelby vypukl zmatek, kterého majitel domu i s rodinou využili a uprchli, nejprve ke svým sousedům a poté do lesa, když vojáci začali vypalovat vesnici. Uniknout se ale nepodařilo jeho nejstarší dceři, kterou vojáci dostihli a brutálně znásilnili.

Sovětské vojáci byli rozrušení smrtí jednoho ze svých a přistoupili k hromadné odvetě. Nejprve zapálili dům, v němž došlo ke střelbě a poté použili zápalné fosforové granáty i na domy v sousedství. Mezitím také shromáždili muže a ženy z okolních stavení, které prohlásili zodpovědné za smrt svého vojáka a okamžitě poté je popravili. Těla zastřelených vesničanů naházeli do hořících domů. Tomu, že zbytek vesnice nepotkal osud jejich sousedů, vděčili obyvatelé Sobotína snad jednomu ze sovětských důstojníků, kterého dříve místní rodina ošetřila, když se zranil po pádu z kola. Ten měl vojákům zabránit ve zničení části vesnice, kde žili jeho zachránci. Každopádně poté, co skončila sovětská odvěta, zůstala téměř polovina vesnice v ruinách. Počet obětí tohoto excesu není přesně znám, obecní kronika hovoří o 31 mrtvých, ale paměti sobotínského kněze Bruna Esche zmiňují pouze 16 obětí. Naopak na tři desítky byl celkově vyčíslen počet civilních obětí Sobotína, Vernířovic a Štětínova do konce května 1945, takže je možné, že záměna byla způsobena tímto způsobem. Nicméně o identitě dalších mrtvých ze Sobotína a dvou blízkých osad nemáme mnoho zpráv. Jediné další informace jsou o smrti řeholnice, kterou se 11. května pokoušel v místní škole, sloužící jako ošetrovna, znásilnit jeden z vojáků a poté, co se bránila, ji zastřelil.⁶⁰

Na některých místech, jako třeba v Rapotíně, vítali příchod sovětských jednotek 106. střeleckého sboru nejenom místní Češi, ale také němečtí antifašisté. To zřejmě ovlivnilo postoj sovětských vojáků, kteří se vůči zdejším Čechům chovali relativně přátelsky, Němci naopak museli odevzdat zbraně, radiopřijímače i jízdní kola. Nicméně neodehrály se zde žádné větší násilnosti, nebo o nich alespoň nejsou zprávy.

Navzdory tomu, že Šumpersko bylo převážně německé, žili zde i Češi. To se týká např. Bludova, kde 8. května zadní voj německé armády se střetl s postupujícími sovětskými jednotkami. Po boji byli sovětské vojáci radostně vítáni zdejším obyvatelstvem, což se nutně

⁵⁹ JAŠŠ, Richard. Rok 1945 ve Velkých Losinách. In: *Velké Losiny*, 2000, historická ročenka č. 3, s. 43 – 46.

⁶⁰ SOKA Šumperk, f. MNV Sobotín, Kronika obce Sobotín, s. 50; Tamtéž, MNV Maršíkov, Kronika obce Maršíkov, nepag.

odrazilo i na jejich postoj ke zdejšími Čechům. Nicméně i přesto evidujeme několik problémů. V noci na 9. května vyhořel jeden z místních domů, v němž byli ubytováni rudoarmějci. Následujícího dne pak došlo k zastřelení místního českého dělníka. Podle dostupných pramenů se mělo jednat snad o nešťastnou náhodu. Sovětští vojáci následně postupovali do Šumperku, odkud se po krátké dělostřelecké přestřelce němečtí vojáci stáhli o den dříve. I v dalších obcích osídlených převážně Čechy ale evidujeme problémy. V blízkém Bohutíně byli rudoarmějci také vítáni místními obyvateli, ale jejich radost byla brzy zkalena, když vojáci několik lidem zabavili jejich hodinky a jízdní kola. Ještě větší problémy ale následovaly po setmění, kdy Sověti se snažili vlámat do domů, kde rabovali zdejší majetek. Sháněli se i po ženách, ale zprávy o znásilněních evidovány nejsou, snad proto, že ty ve strachu před osoboditeli se ukryly v sousední vsi, kudy nevedla hlavní pochodová trasa.

Zajímavé jsou také zprávy o nedůvěře, kterou sovětsí vojáci chovali vůči zdejšími Čechům. V Šumperku mohla začít místní garda úřadovat v podstatě až po příjezdu čs. armádních důstojníků od Žamberka, kteří sem byli vysláni na požádání rodičího se národního výboru. Podobná nedůvěra byla zaznamenána také v nedalekých Hanušovicích. Podle svědectví rudoarmějci všechny, kterým nerozuměli, považovali za Němce. Navzdory těmto komplikacím se jejich pobyt ve městě obešel bez větších problémů. Podobná svědectví se zachovala i z Bartoňova, kde sovětsí vojáci, navzdory tomu, že se jednalo o vesnici s početným českým osídlením, místním nedůvěřovali a domy v části obce, kudy procházeli, důkladně prohledávali.⁶¹

Ještě více národnostně smíšeným regionem bylo Zábřežsko. Jak bylo řečeno výše, také zde se podél německých ústupových tras odehrávaly krvavé střety. I to snad ovlivnilo jednání sovětských vojáků, jelikož zprávy z tohoto území hovoří o jejich hrubém chování vůči civilnímu obyvatelstvu a běžně rozšířené bylo i rabování. To se odehrávalo např. v Mohelnici a jejím okolí, kde se vojáci dopustili většího množství znásilnění i útoků na civilisty, které si vyžádaly nejméně jednu oběť. Jsou též zprávy o znásilnění a rabování, jehož pachatelé byli muži ve stejnokrojích Rudé armády. Podobné zprávy máme i ze Sklepného, kde však nebyly hlášeny oběti na životech. Také v obci Klopina se některé z místních žen musely ukrýt před vojáky, kteří mimo hledání schovaných Němců se snažili získat od obyvatel především alkohol, jízdní kola a hodinky.

Obdobné zprávy máme i z řady dalších míst okresu Zábřeh. Pokud se civilisté, jak němečtí, tak i čeští, pokoušeli násilnému jednání Sovětů postavit, následky pro ně bývaly zpravidla fatální. Takovéto případy máme doložené z obcí Zvole a Pivonín, kde došlo v průběhu května k zastřelení místních obyvatel, kteří bránili zdejší ženy před rudoarmějci.⁶² Není zřejmé, zda lze do této kategorie zahrnout i případ českého zemědělského dělníka ze statku německého majitele u Rovenska. Muž krátce po příchodu rudoarmějců odjel s koňmi pryč ze statku a od té doby o něm nejsou žádné zprávy. Není proto vyloučeno, že se jedná o další oběť sovětských vojáků, avšak k podpoření této domněnky nemáme žádné důkazy.⁶³ Docházelo i k případům, při nichž byli rudoarmějci zataženi do vyřizování si účtů z doby

⁶¹ SOKA Šumperk, f. ONV Šumperk, kart. 62, inv. č. 60, Šumperk 1938 – 1945, rkp. Dr. Jersáka, s. 59 – 60; Tamtéž, f. MNV Šumperk, inv. č. 2, Kronika města Šumperk, I. díl, s. 4; Tamtéž, f. MNV Bludov, inv. č. 15, Kronika obce Bludov, I. díl, s. 204 – 206; Tamtéž, f. MNV Hanušovice, Kronika obce Hanušovice, s. 14 – 15; Tamtéž, f. MNV Bartoňov, Kronika obce Bartoňov, s. 14; Tamtéž, f. MNV Bohutín, Kronika obce Bohutín, nepag; Tamtéž, f. MNV Mohelnice, Kronika města Mohelnice, s. 45; Tamtéž, f. MNV Klopina, Kronika obce Klopina, s. 70.

⁶² SOKA Šumperk, f. Archiv obce Zvole, inv. č. CZ227105010/1995/1/2/1/4/5/1; STEJSKAL, Jan. Život v Zábřehu v první polovině roku 1945 očima pamětníků a obecních kronik. Olomouc : Univerzita Palackého, 2010 (nepublikovaná bakalářská práce), str. 57; STANĚK, *Poválečné „excesy“*, s. 268 – 269; PADEVĚT, *Krvavé léto*, s. 579 a 585.

⁶³ SOKA Šumperk, f. MNV Rovensko, Kronika obce Rovensko, s. 147.

války. To se stalo v obci Javoří, kam se po příchodu sovětských vojáků vrátil muž původem ze SSSR, který zde byl pracovně nasazen v místním hostinci. Jeho majitel, muž české národnosti, jehož manželka byla zřejmě Němka, ale zjistil, že tajně pálí alkohol, udal jej proto německým orgánům a muže zatkl gestapo. Po konci války se muž vrátil zpět a ve společnosti sovětských vojáků nejprve napadl a zbil hostinského, který měl před nimi zatajit místa, kde si uschoval alkohol a tabák. O pár dní později se muž s vojáky vrátil, opět se domáhali alkoholu a cigaret, když je dostali, tak hostinského i s ženou zastřelili.⁶⁴

Asi nejbližší se hrůzám páchaným sovětskými vojáky na Rýmařovsku přiblížily na Zábřežsku události, které se odehrály v okolí Červené Vody. Obec i její nejbližší okolí byly obsazeny ve večerních hodinách dne 8. května po krátké šarvátce s německou posádkou, která si vyžádala pár raněných rudoarmějců. Hned následujícího dne ale začali v obci úřadovat čeští partyzáni, kteří měli zajistit 12 nebo 13 Němců z Bílé Vody, Červené Vody, Moravského Karlova a Šanova. Ty údajně předali sovětskému velitelství, jež je mělo nechat zastřelit na poli za obcí. Z dostupných pramenů není ovšem jasné, kdo je odpovědný za tuto masovou exekuci, jelikož se prameny zmiňují také o tom, že pachatelé byli členové partyzánské skupiny. Podle jiného zdroje navíc během května a počátkem června měla skupina v Bílé Vodě popravit deset místních obyvatel, takže není ani vyloučeno, že se jedná o stejnou událost. Každopádně se v okolí Červené Vody odehrála minimálně jedna hromadná poprava, na níž mohli mít podíl příslušníci Rudé armády.⁶⁵ Další násilnosti se odehrály v nedalekých Dolních Boříkovicích, kde byl 10. května zastřelen sovětskými vojáky jeden muž. Ze známých pramenů nejsme ovšem schopni určit motiv tohoto činu.⁶⁶ Mimo těchto poprav byli sovětské vojáky dále viněni, že společně s partyzány a některými z místních obyvatel se podíleli na rabování v několika místních firmách, čímž byly státu způsobeny milionové škody na majetku.⁶⁷

Svitavsko, Moravskotřebovsko, Lanškrounsko

Násilností a excesů nebyla ušetřena ani oblast Svitavska, Moravskotřebovska a Lanškrounska, rozkládající se na západní periferii vládního obvodu. Tento region byl obsazen vojsky Rudé armády až úplně v posledních okamžicích války v průběhu 8. až 10. května. Do Svitav se dostali příslušníci 52. střeleckého sboru 38. armády a 95. střeleckého sboru 1. gardové armády 10. května, stejného dne dospěli muži 11. střeleckého sboru 38. armády a 127. lehkého horského střeleckého sboru 1. gardové armády do Moravské Třebové a 3. horského střeleckého sboru 60. armády do Lanškrouna.⁶⁸

Velmi vysoké počty obětí byly v poválečných týdnech zaznamenány ve Svitavách. Město leželo na ústupových trasách, a tak se zde na konci bojů sléval proud civilních utečenců ze Slezska s těmi, co přicházeli z jižní Moravy. Výsledkem toho se stalo, že ve městě, kde žilo přes 10 tisíc obyvatel, se na konci války nacházelo možná 20 tisíc lidí. Zápisky místního faráře Carla Bileka hovoří o desítkách mrtvých, kteří zahynuli vlastní rukou, nebo přičiněním rudoarmějců. Násilnosti a rabování ve městě propukly již v noci na 10. května a pokračovaly plynule i v následujících dnech.

⁶⁴ SOKA Šumperk, f. MNV Javoří, Kronika obce Javoří, s. 23 – 24.

⁶⁵ Srov. ABS, sign. 2/1-57-1765, Porevoluční události v pohraničí z 28. listopadu 1947; Tamtéž, sign. 2/1-57-1765, Porevoluční události v pohraničí z 22. července 1947; Tamtéž, sign. 2/1-57-1765, Porevoluční události v Bílé Vodě ze 17. prosince 1947.

⁶⁶ PADEVĚT, *Krvavé léto*, s. 450.

⁶⁷ ABS, f. A2/1, kart. 57, inv.č. 1765, porevoluční události v okrese Zábřeh z 30. srpna 1947.

⁶⁸ FIDLER, *Osvobození*, s. 76, 92 a 149 – 150; GRUNTOVÁ, Jitka – PAKOSTA, Oldřich. Osvobození území svitavského okresu v květnu 1945. In: *Vlastivědný sborník okresu Svitavy 1985*, Svitavy – Litomyšl, 1985, s. 12.

Nekompletní a útržkovité zprávy zmiňují konkrétně případ místního hostinského Schmitze, který odmítl obsloužit sovětské vojáky a ti jej za to zastřelili. Oběti ale bylo mnohem více, řada z nich byla spojená se znásilňováním zdejších žen. Pokud se tomuto řádění rudoarmějců někdo pokusil postavit, důsledky byly pro něj fatální, jak se předsvědčil zdejší lékař dr. Schulz, který 10. května zemřel, když bránil svou dceru. Podobný osud potkal i Karla Landsgesella, kterého při obraně dcery Sověti přemohli a ve sklepení popravili ranou do týlu. Nejméně jedna žena byla zabita, když se sama pokoušela ubránit násilníkům, jiné si po zneuctění samy sáhly na život. Klid nenastal ani v následujících dnech, kdy prvosledové sovětské útvary opustily město a nahradily je útvary druhého sledu. I ty pokračovaly v rabování a násilnostech. Jejich obětmi se kolem 15. května stala část rodiny ze statku v Lačnově nacházejícím se severně od Svitav. Několik těl, včetně dětí, bylo nalezeno v obilném poli u vesnice. Vzhledem k torzovitosti pramenů je nyní obtížné stanovit, kolik obětí si vyžádaly násilnosti ve Svitavách a okolí. Městská kronika evidovala do konce měsíce 335 úmrtí, mezi nimi se ovšem nacházelo velké množství sebevražd a nelze opomenout ani oběti bojů či zemřelé z přirozených příčin. Přímo sovětským vojákům lze připisat odpovědnost asi za osm případů, ale skutečné číslo bude pravděpodobně výrazně vyšší.⁶⁹

Mezi další tragédie spojené se Svitavskem se řadí násilnosti, které se odehrály v Městečku Trnávka a jeho nejbližším okolí. V průběhu 9. května zde příslušníci revolučních gard a Rudé armády svedli tvrdé boje s ustupujícími Němci a střety s roztroušenými skupinami vojáků wehrmachtu, snažícími se proniknout dále na západ, trvaly až do následujícího dne. Boje si na obou stranách vyžádaly množství padlých a raněných. Hned v průběhu 10. května začali příslušníci partyzánského oddílu a muži z revolučních gard vyčišťovat obec i její okolí, což se zvrhlo v plošný teror vůči civilistům, který si vyžádal 22 obětí. Příčinou snad mělo být, že někdo z místních obyvatel vystřelil na sovětský konvoj, takže není vyloučeno ani zapojení vojáků Rudé armády. Jiné zprávy totiž hovoří o 14 osobách, které měli popravit sovětské vojáci, jako odvetu za údajnou střelbu na jeden z jejich automobilů. Nicméně je pravděpodobnější, že se jedná pouze o jeden jediný incident, který je mylně označován za dvě rozdílné události.⁷⁰

V celém regionu se odehrálo také větší množství ukrutností, ty jsou však spojeny s působením čs. partyzánské divize Václavík. Její muži byli odpovědní za lidové soudy a vykonání desítek trestů smrti nad německými obyvateli tohoto regionu. O přímém zapojení sovětských vojáků do těchto excesů nemáme žádné zprávy. Naopak existují informace, že především důstojníci NKVD toto svévolné násilí čs. partyzánů odsuzovali a poukazovali přitom na to, že Němci musejí být postaveni před řádný soud. Tyto změny v jednání sovětských vojáků si lze snad vysvětlit tím, že v raně poválečných dnech se rozjíždělo pátrání po německé ilegální síti Werwolf i po prchajících válečných zločincích, takže hromadné popravy toto šetření mohly komplikovat.⁷¹

⁶⁹ Městské muzeum a galerie Svitavy, Sbírková knihovna, deník C. Bileka, sign. R-160, s. 8-14; FIKEJZ, Radoslav. *Z Rafíkova deníku: Svitavské příběhy vážné i nevážné*. Svitavy : Městské muzeum a galerie Svitavy, 2023. FIKEJZ, Radoslav a VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy : Městské muzeum a galerie Svitavy 2006, s. 228 – 230.

⁷⁰ Srovnej: STRIK, *Tragické májové dny*; STANĚK, *Poválečné „excesy“*, s. 193; PADEVĚT, *Krvavé léto*, s. 470.

⁷¹ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, f. Vojenská oblast 1, kart. 1, situační hlášení 3. divize z 26. května 1945.

Králicko a Orlické hory

Zprávy o dalších násilnostech pocházejí také z oblasti Orlických hor. Ta většinou spadala do bývalého německého okresu Králíky, který zahrnoval prvorepublikové soudní okresy Králíky a Rokytnice v Orlických horách, s drobnými hraničními úpravami, obývané majoritně německojazyčným obyvatelstvem. Celá oblast byla obsazena v průběhu 9. a 10. května vojáky 60. a 59. armády. Boje zde již nebyly příliš prudké, třebaže k lokálním šarvátkám docházelo, jako tomu bylo mezi Králíky a Prostřední Liptkou, kde si museli Sověti probíjet postup přes početný oddíl SS a Volkssturmu. Nicméně navzdory těmto ojedinělým střetům, neměli rudoarmějci již příliš vysoké ztráty.⁷² Sověti zde při svém postupu spolupracovali se stále aktivnějšími partyzány, kteří se také v pozdějších týdnech podepsali pod většinu represí vůči civilistům. Jelikož přes Králicko v závěru války ustupovaly silné německé formace z Jesenicka a Šumperska, v prvních poválečných dnech se v okolí pohybovaly roztroušené skupiny německých vojáků, což mohlo posilovat obavy Sovětů z možné další rezistence a jejich nedůvěru k obyvatelstvu.

Nicméně i tady došlo k řadě případů, kdy pachatelé byli oděni do stejnokroje Rudé armády. V Deštném byl 10. května zastřelen teprve sedmnáctiletý mladík, u nějž sovětsí vojáci našli ukrytou pistoli.⁷³ Zprávy o velmi tvrdém počínání rudoarmějců máme také z obce Semanín ležící poblíž Ústí nad Orlicí. Zde se vojáci dopustili nejenom v podstatě obligátního rabování německého majetku, ale také znásilnili množství zdejších žen, z nichž některé byly velmi mladé. Přičítá se jim také vina za zapálení jedné z místních zemědělských usedlostí, jejíž majitel zřejmě spáchal sebevraždu.⁷⁴

Znásilňování se dle svědků odehrávalo i v Králíkách. Jak poznamenal pamětník, ženy a dívky se přes den schovávaly v domech, přes noc pak v lesích, na polích, nebo také v klášteře na Hoře Matky Boží nad městem. Ne všechny ale měly štěstí a unikly pozornosti sovětských vojáků. Nicméně podle svědectví, někteří sovětsí důstojníci se snažili tomuto jednání postavit a jeden z násilníků byl za své činy svým nadřízeným zastřelen.⁷⁵ Podobně probíhaly první poválečné dny i v Neratově ležícím kousek od Rokytnice v Orlických horách. Zde také bylo zaznamenáno velké množství znásilnění a ženy se snažily vyhnout nežádoucí pozornosti sovětských vojáků. V obci také došlo 10. května k zapálení zdejšího kostela. Podle svědectví se to stalo, když rudoarmějci ze zábavy odpalovali nalezené pancéřové pěsti a jedna z nich zasáhla střechu kostela, který během pár chvil zachvátily plameny a rychle vyhořel.⁷⁶

Z celého regionu Králicka bylo také hlášeno množství případů rabování a krádeží, jež se ale dotkly nejenom zdejších Němců, ale i Čechů, žijících po obou stranách bývalé protektorátní hranice. Tyto zprávy máme z obcí Lukavice, Hejnice, Písečná, České Petrovice, Lichkov, Králíky a mnohých dalších, kde sovětská armáda během května rekvírovala nejenom dobytek, koně a obiloviny, ale třeba také stavební dříví a další věci. Mimo toho docházelo

⁷² PAVLOVÁ, Monika. *Odsun Němců z Králicka po druhé světové válce*. Brno : Masarykova univerzita, 2007 (nepublikovaná bakalářská práce), s. 7, FIEDLER, *Osvobození*, s. 72 a 133; FRAJDL, Jiří – KMONÍČEK, Josef (eds.). *Květen 1945 ve východních a severovýchodních Čechách. Sborník dokumentů*. Havlíčkův Brod : Východočeské nakladatelství, 1965, s. 171.

⁷³ PADEVĚT, *Krvavé léto*, s. 391.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ PAVLOVÁ, *Odsun*, s. 13.

⁷⁶ KOTALOVÁ, Jana. *Neratovským kostelem znel smích na dlouhou dobu naposledy. Byl květen 1945*. Dostupné na: «https://rychnovskyy.denik.cz/zpravy_region/neratovskym-kostelem-znel-smich-na-dlouhou-dobu-naposledy-byl-kveten-1945-202105.html».

často také na krádeže drobných cenností. Podle svědectví kroniky obce Lichkov, pokládali první sovětské vojáci toto území za součást Německa, takže při rabování byli obzvláště důkladní a v podstatě stejným způsobem přistupovali k majetku zdejších Němců i Čechů.⁷⁷

Uničovsko, Šternbersko, Moravský Beroun

Excesy sovětských vojáků máme evidované také na jihu bývalého vládního obvodu. Do kopcovité oblasti mezi Moravským Berounem, Uničovem, Šternberkem a Olomoucí vstoupily sovětské jednotky na samotném sklonku války, ale ani zde se nesetkaly s výraznějším odporem. Moravský Beroun byl obsazen již 5. května, kdy do města přijely předpsané oddíly 28. střeleckého a 31. tankového sboru ze stavu 60. armády a zmocnily se jej takřka bez boje. Obdobná situace panovala i v jižněji položeném Šternberku, obsazeném téhož dne vojsky 15. střeleckého sboru 60. armády, kde s výjimkou drobných střetů také neproběhly žádné boje. Odtud postupovali Sověti dále na jih směrem k Olomouci, kde se ale setkali s již poněkud silnějším německým odporem, zejména pak v prostoru mezi obcemi Hnojice – Štěpánov – Štarnov.⁷⁸

Příchod sovětských vojáků vyvolal ve Šternberku i jeho okolí již před 5. květnem vlnu sebevražd, která kulminovala v době příchodu sovětských jednotek. Tomuto strachu padlo za oběť jen na Šternbersku několik desítek, možná až sto místních obyvatel. Podobné scény probíhaly i na Uničovsku, kde se i s rodinou zastřelil místní starosta. V nedalekém Benkově došlo dokonce k hromadné sebevraždě patnácti osob.⁷⁹ Příchod sovětských vojáků zcela nenaplnil nejhorší obavy místních obyvatel, ale i tak se nesl ve znamení různých násilností. V hostinci Horní Bouda na cestě mezi obcemi Véska a Jívová se rudoarmějci zřejmě již 5. května dožadovali u hostinského vydání alkoholu. Ten jim sice posloužil, ale vojáci se pokusili znásilnit nejprve jeho dceru, které se podařilo uprchnout do lesa, a později i ženu, kterou postřelili, avšak také jim unikla. Později se hněv vojáků obrátil proti hostinskému, kterého v jeho hospodě zastřelili a následně odjeli pryč.⁸⁰

Ve stejné době byl nalezen mezi obcemi Véska a Pohořany zastřelený místní Němec. Vyšetřování dospělo k závěru, že vinu za tuto smrt nesou buď vojáci Rudé armády, osvobození sovětské váleční zajatci, avšak nebyla vyloučena ani sebevražda.⁸¹ Taktéž 6. nebo 7. května byli mezi Radíkovem a Posluchovem sovětskými vojáky zajištěni dva němečtí dezertéři, kteří se již delší dobu skrývali u jednoho ze zdejších Čechů. Navzdory jeho svědectví, že se ani jeden z nich nezapojoval do boje proti rudoarmějcům, nařídil sovětský velitel českým gardistům, aby je okamžitě popravili.⁸² Zřejmě jako pomsta za působení ve funkci dozorce v zajateckém táboře byl 9. května v Troubelicích zastřelen jeden muž z nedaleké osady Dědinka. Stejný osud potkal téhož dne dalšího místního muže, který byl zastřelen nedaleko

⁷⁷ SOKa Ústí nad Orlicí, f. ONV Žamberk, kart. 100, škody vzniklé při rekvizicích ruského vojska; TROJAN, Emil. *Tak přísahali... Partyzánský odboj v Orlických horách v letech 1939 – 1945*. Ústí nad Orlicí: Ofitis. 2001, s. 168.

⁷⁸ FIDLER, *Osvobození*, s. 93 a 156 – 157; HLÚZOVÁ, Vlasta. Šternberk za 2. světové války. Šternberk: V. Hlúzová, 2015, s. 31.

⁷⁹ SOKa Olomouc, f. MNV Šternberk, Pamětní kniha města Šternberka, s. 272 – 274; HLÚZOVÁ, Šternberk, s. 30; SOKa Jeseník, f. Archiv města Jeseník, Příspěvek k dějinám města Jeseníka, s. 126.

⁸⁰ ABS, f. A2/1, kart. 58, inv. č. 1765, porevoluční události v Horní Boudě u Dolan z 25. září 1947.

⁸¹ Tamtéž, f. A2/1, kart. 58, inv. č. 1765, porevoluční události ve Věsce z 25. září 1947.

⁸² Tamtéž; porevoluční události v Radíkově z 18. října 1947.

Úsova. V tomto případě je ovšem jasné, že pachateli byli čs. partyzáni.⁸³ Z dalších míst, např. obce Dalov ležící mezi Moravským Berounem a Šternberkem, jsou zachována svědectví o znásilněných páchaných sovětskými vojáky.⁸⁴

Také v tomto regionu bylo klasickým rysem posledních dní války a raně poválečných týdnů rabování majetku a zabavování předmětů, které sovětsí vojáci našli v domech německých, ale nejednou i českých obyvatel. Jak popsal jeden z pamětníků, nejvíce se na této činnosti podílely jednotky sovětského druhého sledu. Obzvláště tím mělo utrpět centrum Šternberka, na němž se navršily hromady předmětů, které vojáky během jejich rabování nezaujaly a oni je vyházeli z oken na ulice a náměstí. Jelikož se ale rabování dotýkalo i českého obyvatelstva, byly pro zajištění pořádku sestaveny ozbrojené gardy. Obdobná svědectví máme zachována z území obcí Hrubá Voda či Véska.⁸⁵

Násilnosti na válečných zajatcích

Zvláštní formou poválečných excesů představovaly popravy německých válečných zajatců. V nejhorším postavení se ocitali zpravidla příslušníci SS, kteří byli odhalováni díky tetování v podpaží. Pokud vojáci odhalili toto stigma, čekala na tyto muže nejednou rychlá poprava. Nicméně zejména v prvních dnech a týdnech po skončení války se lépe nevedlo ani příslušníkům wehrmachtu či dalších uniformovaných ozbrojených složek.⁸⁶ První zprávy o zabíjení válečných zajatců máme přímo z Opavska, kde v Kateřinkách rudoarmějci upálili ve stodolách několik mužů. Jednalo se snad o odplatu za ubití několika sovětských zajatců, k čemuž došlo v této obci v posledních týdnech války.⁸⁷ Nicméně důkazy pro tuto teorii nemáme. Brutalita bojů o Opavu se projevila i v nedaleké Jaktari, kde posádka praporepublikového bunkru v kopci nad městem byla po své kapitulaci postřílena sovětskými vojáky a pohřbena vedle pevnosti.⁸⁸

O dalších podobných aktech násilí se dochovalo větší množství zpráv z oblasti Svitavska, Orlickoústecka i Moravskotřebovska, kde krátce po skončení války bylo v okolí Vranové Lhoty, Chotěnova či Dolní Dobrouče popraveno větší množství vojáků. Jejich přesné množství není známo, ale podle různých svědectví se může jednat až o několik stovek mužů. Nicméně ve všech případech se jednalo o místa ležící na hranici nebo za hranicí Východních Sudet, a tedy překračují rámec naší studie.⁸⁹ Rudoarmějci se podíleli i na pronásledování uprchlých vojáků, což se přihodilo např. na cestě mezi Štíty a Cotkylí, kde kolona asi deseti zajatců přesouvající se k Šumperku napadla a ubila českého strážného, následně vojáci přehli do lesů. Ve stejný den došlo k obdobnému incidentu mezi Štíty a Janoušovem, tentokrát si vzpoura vyžádala dva mrtvé členy doprovodu. Do pátrání po uprchlících se okamžitě zapojili i vojáci místní sovětské posádky, kteří každého dopadeného vojáka okamžitě popravo-

⁸³ MOTLÍČEK, Tomáš: Z dějin Troubelic v letech 1938-1945 (IV). Dostupné na: <https://www.troubelice.cz/prurez-historii>.

⁸⁴ HLŮZOVÁ, Šternberk, s. 96.

⁸⁵ ABS, f. A2/1, kart. 58, inv.č. 1765, sebevražda Adolfa a Marie Bezacziňských z 15. září 1947; Tamtéž, porevoluční události ve Věsce z 25. září 1947; HLŮZOVÁ, Šternberk, s. 94.

⁸⁶ STANĚK, Tomáš. *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945 – 1950 (Nástin vybraných problémů)*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2011, s. 15 – 16.

⁸⁷ KOLÁŘ, *Boj o Ostravsko*, s. 87.

⁸⁸ KRAVAR, *Události*, s. 92.

⁸⁹ STANĚK, *Poválečné „excesy“*, s. 194 – 195; PADEVĚT, *Krvavé léto*, s. 457.

vali.⁹⁰ Podobně si počínali vojáci i čeští ozbrojenci, kteří v lesích v okolí Letohradu chytali a popravovali příslušníky rozbitých jednotek wehrmachtu. Ani v tomto případě není jasné, kolik obětí si toto počínání vyžádalo.⁹¹ I zde evidujeme popravy zajatých vojáků. K tomuto došlo v obci Kosov. Velitel sovětské posádky v Zábřehu vydal zdejším příslušníkům strážního oddílu Moravské gardy příkaz k zastřelení nejméně dvou mužů, kteří se údajně i po dopadení měli chovat vzpurně a vyzývavě.⁹²

Shrnutí

Podle dostupných pramenů a zpráv zahynulo na území bývalého Vládního obvodu Opava rukou sovětských vojáků v průběhu dubna a května 1945 nejméně 78 civilistů. V tomto případě se ale jedná pouze o známé a prokazatelné případy, řadu dalších úmrtí jsme do uvedeného výčtu nezařadili, jelikož je vina sovětských vojáků nejednoznačná. To se týká především masakrů spáchaných v posledních dnech války v Červené Vodě a Městečku Trnávka. Do výčtu jsme nezahrnuli ani případy, kdy se hovoří o obětech, ale jejich počty nejsou přesně stanoveny. O velkém množství násilných incidentů se navíc nedochovaly žádné zprávy a čs. orgány tato úmrtí nevyšetřovaly, což skutečné množství obětí ještě zvyšuje.

Na základě shromážděných dat můžeme konstatovat, že většina excesů se odehrála v průběhu přechodu fronty a těsně poté. Násilné incidenty lze většinou zmapovat do období maximálně jednoho týdne po skončení bojů. Toto si lze vysvětlit nejen uklidněním poměrů a na řadě míst i poměrně rychlým obnovením činnosti čs. civilní správy, ale zřejmě také odchodem jednotek, které měly tyto excesy na svědomí. Nicméně tato cca týdenní lhůta, v níž se odehrávaly násilnosti vůči civilistům, není pravidlem a lze najít některé případy, které se odehrály i celé týdny po skončení války, avšak není jich mnoho. Motivů těchto vražd bylo velké množství. Sahaly od sexuální a majetkově motivovaných zločinů, přes různé excesy spojené s bojovými operacemi, až po mstu rudoarmějců za skutečné i domnělé zločiny, které vojáci civilistům kladli za vinu.

Mnohem méně jasný je rozsah sexuálního násilí páchaného sovětskými vojáky. Na základě dochovaných zpráv i vzpomínek pamětníků ale lze říci, že se na území Vládního obvodu Opava nejednalo o ojedinělé případy. Zmínky a vzpomínky pamětníků na tyto činy máme z velkého množství obcí, prosvítají i na stránkách obecních kronik, což je o to zajímavější, že v poválečné době byla většinou tendence tyto činy osvoboditelů zamlčovat. Na základě těchto zpráv lze proto konstatovat, že sexuální zločiny byly jedním z průvodních znaků posledních válečných a prvních poválečných dní na území vládního obvodu. Obdobně můžeme totéž říci o majetkových zločinech. Ze všech částí vládního obvodu jsou zachovány zprávy o tom, jak vojáci Rudé armády odebírali německým, ale i českým, civilistům hodinky, drobné cennosti, ale i nábytek a další předměty. Naopak vypalování domů představovalo i v kontextu námi sledovaného území spíše extrém a lze jej pozorovat pouze v omezené míře. V některých případech se dokonce jednalo nejspíše o nehody, a nikoliv o záměrné ničení civilního majetku.

Data také ukazují, že největší množství prokazatelných případů se odehrálo v převážně či dominantně německojazyčných oblastech Šumperska, Rýmařovska a Bruntálska. Vysoké počty obětí lze předpokládat také v Opavě a jejím okolí, avšak pro jejich prokázání nám chybějí potřebná svědectví či písemné záznamy. Na vysokém množství obětí ve zmíněných

⁹⁰ KLEIN, Pavel. *Odbojové hnutí na Cotkytelsku v období nacistické okupace 1939 – 1945*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2015 (nepublikovaná diplomová práce), s. 45.

⁹¹ PADEVĚT, *Krvavé léto*, s. 469.

⁹² SOKA Šumperk, f. MNV Kosov, Kronika obce Kosov, s. 128.

oblastech se mohl podepsat příchod sovětských vojáků do míst obydlených převážně Němci, kde nebyli vítáni, naopak se zde jednalo jako na dobytém německém území. Spojitost represí civilistů s intenzivnějšími boji a s tím souvisejícím větším množstvím padlých Sovětů je naopak neprůkazná. Tento model by šel aplikovat na Opavsku a částečně na Šumpersku, avšak Rýmařovsko a Bruntálsko byly obsazeny poměrně rychle a bez větších obětí na sovětské straně, a přesto zde můžeme sledovat poměrně rozsáhlé násilnosti, jejichž oběťmi se stali civilisté. V těchto oblastech, obsazených až v samém závěru války či dokonce až po podpisu německé kapitulace, mohla nedisciplinované chování rudoarmějců naopak motivovat vítězná euforie. Dalším z důvodů násilností se stávala odvěta za skutečné i domnělé případy německého odporu či sabotáže.

Regiony s vyšším výskytem doložených excesů, navzdory různorodé intenzitě bojů, spojuje fakt, že zde sovětské jednotky v řádu dní či týdnů po přechodu fronty působily v relativním „klidu“. Na Opavsku po obsazení slezské metropole následoval útlum bojových akcí, na Bruntálsko, Šumpersko či Rýmařovsko naopak Rudá armáda dorazila až v závěru války, kdy se již nemusela obávat protiútoků. Tyto „klidové“ fáze patrně přispívaly k uvolnění morálky a tím i k excesům.

S přechodem fronty souvisí i masakry německých válečných zajatců. O těchto násilnostech máme ještě menší množství zpráv, je proto ještě složitější vyčíslit počty obětí. Ze zachovaných útržkovitých dokladů ale plyne, že se jednalo minimálně o několik stovek mrtvých. Také v tomto případě se většina případů odehrála během posledních bojů války nebo bezprostředně po jejím skončení. Mimo potrestání uprchlých válečných zajatců zůstávají motivy těchto činů neznámé.

Všechny předložené závěry jsou však jen rámcové. Vzhledem k významnému množství nezachovaného materiálu se o řadě incidentů nic neví, což nutně deformuje a relativizuje naše závěry. Stejně tak musíme jako limit naší práce označit absenci sovětských rozkazů, které vytvářely rámec, v němž sovětská vojska v regionu operovali. Navzdory tomu, že existují některé edice pramenů nabízející omezené množství různých dokumentů, bez důsledného výzkumu v ruských archivech tento nedostatek nelze odstranit. Vzhledem k současné politické situaci ovšem není pravděpodobné, že by se tato možnost mohla v dohledné době naskytnout. Navzdory těmto deficitům se jedná o první pokus o souhrnné zpracování tohoto fenoménu. Ve výzkumu je proto třeba, navzdory všem zmíněným heuristickým problémům, pokračovat a zaplnit mezeru, kterou i po 80 letech máme o tomto období dějin.

L. HLAVIENKA – O. KOLÁŘ: EXZESSE DER ANGEHÖRIGEN DER ROTEN ARMEE IN DEN ÖSTLICHEN SUDETEN IM APRIL UND MAI 1945

Die Studie stellt den ersten Versuch einer systematischen Aufarbeitung der Exzesse der Angehörigen der Roten Armee im ethnisch gemischten Gebiet des ehemaligen Regierungsbezirks Troppau (tschechisch Opava) im Reichsgau Sudeten dar. Der Fokus liegt auf den Vorfällen, die während des Frontübergangs oder in den ersten Wochen danach im April und Mai 1945 auftraten. Die Untersuchung stützt sich auf Akten der tschechoslowakischen Sicherheits- und Verwaltungsorgane, Gemeindearchive, Pfarrchroniken sowie auf Dokumente memoarischer Natur. Es handelt sich dabei zum großen Teil um retrospektive und häufig fragmentarische Quellen. Trotz der begrenzten Aussagekraft liefern die Quellen ein Bild vom Verhalten sowjetischer Soldaten in der untersuchten Region.

Aufzeichnungen über Exzesse sind vor allem aus den Gebieten entlang der Sprachgrenze in den Regionen Opava (deutsch Troppau) und Šumperk (deutsch Mährisch Schönberg)

überliefert, wo die Fälle von autochthonen tschechischen Bewohnern dokumentiert wurden. In überwiegend deutschsprachigen Regionen wie Bruntál (deutsch Freudenthal) und Jeseník (deutsch Freiwaldau) blieben viele Vorfälle wahrscheinlich undokumentiert. Die tschecho-slowakischen Behörden erfassten dort nur einige bedeutendere Zwischenfälle. In diesen nachbesiedelten Gebieten ist zudem mit einer höheren Verzerrung der Informationen durch spätere mündliche Überlieferung zu rechnen.

Die belegten Exzesse lassen sich in mehrere Kategorien einteilen. Am häufigsten treten individuelle Delikte Einzelner oder kleiner Gruppen auf, darunter sexuelle Gewalt, Plünderungen, Raubüberfälle und in einigen Fällen auch Morde. Es handelte sich um Handlungen, die aus Sicht des Kommandos der Roten Armee illegal waren. In den meisten Fällen fehlen jedoch Nachweise über die Bestrafung der Täter. Eine weitere Kategorie bilden Hinrichtungen von Gefangenen. Ein spezifisches Phänomen stellen Vergeltungsmaßnahmen dar, bei denen Gewalt gegen die Zivilbevölkerung als Reaktion auf Angriffe deutscher Bewohner auf Rotarmisten oder auf andere Formen des Widerstands nach dem Frontübergang verübt wurde.

Eine wichtige Rolle spielte jedoch die unzureichende Orientierung der sowjetischen Soldaten in den lokalen ethnischen und gesellschaftlichen Verhältnissen. Zahlreiche Quellen dokumentieren das Misstrauen der Rotarmisten gegenüber der tschechischen Bevölkerung sowie die Unfähigkeit, zwischen Tschechen und Deutschen zu unterscheiden.

Seznam použitých zdrojů a literatury / List of references and literature

Primární zdroje / Primary sources

Archivy a archivní prameny / Archives and archival sources

Archiv bezpečnostních složek, f. A2/1, kart. 57, inv.č. 1765, porevoluční události v okrese Zábřeh z 30. srpna 1947

Archiv bezpečnostních složek, f. A2/1, kart. 57, inv.č. 1765, příloha materiálů pro bezpečnostní výbor Ústavodárného národního shromáždění ze 4. října 1947

Archiv bezpečnostních složek, f. A2/1, kart. 58, inv. č. 1765, porevoluční události v Horní Boudě u Dolan z 25. září 1947.

Archiv bezpečnostních složek, f. A2/1, kart. 58, inv. č. 1765, porevoluční události ve Věsce z 25. září 1947.

Archiv bezpečnostních složek, f. A2/1, kart. 58, inv.č. 1765, sebevražda Adolfa a Marie Bezacinských z 15. září 1947;

Archiv bezpečnostních složek, personální registr, osobní spis č. 1178 Vladimír Sedlák, vlastní životopis

Archiv bezpečnostních složek, sign. 2/1-57-1765, Porevoluční události v Bílé Vodě ze 17. prosince 1947

Archiv bezpečnostních složek, Porevoluční události v pohraničí z 22. července 1947

Archiv bezpečnostních složek, sign. 2/1-57-1765, Porevoluční události v pohraničí z 28. listopadu 1947

Městské muzeum a galerie Svitavy, Sbírková knihovna, deník C. Bileka, sign. R-160

Státní okresní archiv Bruntál, f. Městský národní výbor (dále jen MěNV) Vrbno pod Pradědem, kart. 42, Vzpomínky Marie Billichové na osvobození města a první poválečné měsíce

Státní okresní archiv Bruntál, f. Místní národní výbor (dále jen MNV) Dětrichov, Kronika obce Dětrichov nad Bystřicí

Státní okresní archiv Bruntál, f. MNV Horní Václavov, inv.č. 2, Kronika obce Horní Václavov

Státní okresní archiv Bruntál, f. MNV Světlá Hora, kniha 90, Kronika obce Světlá Hora

Státní okresní archiv Bruntál, f. MNV Tvrdkov, inv. č. 11, Kronika obce Tvrdkov

Státní okresní archiv Bruntál, f. Okresní národní výbor (dále jen ONV) Bruntál, kart. 133, inv. č. 120, seznam sebevražd v okrese Bruntál z 21. října 1945

Státní okresní archiv Bruntál, f. ONV Bruntál, kart. 133, inv. č. 120, nález mrtvol v lese u Viedergrünü z 26. srpna 1945

Státní okresní archiv Bruntál, f. ONV Rýmařov, kart. 153, inv. č. 115, výkaz počtu sebevražd na území okresu Rýmařov z 4. listopadu 1945

Státní okresní archiv Jeseník, f. Archiv města Jeseník, Příspěvek k dějinám města Jeseníka

Státní okresní archiv Jeseník, f. Farní úřad Dolní Benešov, Farní kronika Dolní Benešov, s. 179

Státní okresní archiv Jeseník, f. Farní úřad Jeseník, Farní kronika Jeseník

Státní okresní archiv Nový Jičín, f. MNV Běloutín, inv. č. 55, Pamětní kniha obce Běloutín, sv. I,

Státní okresní archiv Nový Jičín, f. MNV Jakubčovice nad Odrou, Kronika obce Jakubčovice

Státní okresní archiv Nový Jičín f. MNV Mošnov, Kronika obce Mošnov, II. Díl

SOKA Nový Jičín, f. MNV Libhošť, Kronika obce Libhošť

Státní okresní archiv Nový Jičín, f. MNV Spálov, Kronika obce Spálov

SOKA Nový Jičín, f. MNV Stachovice, Kronika obce Stachovice

Státní okresní archiv Olomouc, f. MNV Šternberk, Pamětní kniha města Šternberka

Státní okresní archiv Opava, f. Archiv města Kateřinky, inv. č. 6, Obecní kronika 1922 – 1952

Státní okresní archiv Opava, f. Jednotný národní výbor Opava, kart. 1, inv. č. 135, směrnice pro zásobování Rudé armády z 4. června 1945

Státní okresní archiv Opava, f. Sbírka dokumentačního materiálu SOKA Opava, kart. 4, inv. č. 7, rozkaz zmocněnce Rudé armády pro okres Opava.

Státní okresní archiv Opava, f. Ústřední národní výbor (dále jen ÚNV) Opava, kart. 1, inv. č. 135, hlášení z 28. dubna 1945

Státní okresní archiv Přerov, f. MNV Běloutín, inv. č. 55, Pamětní kniha obce Běloutín, sv. I

- Státní okresní archiv Šumperk, f. Archiv obce Zvole, inv. č. CZ227105010//995//1/2/1/4/5//1
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Bartoňov, Kronika obce Bartoňov
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Bludov, inv. č. 15, Kronika obce Bludov, I. Díl
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Bohutín, Kronika obce Bohutín
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Hanušovice, Kronika obce Hanušovice
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Javoří, Kronika obce Javoří
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Klopina, Kronika obce Klopina
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Kosov, Kronika obce Kosov
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Mohelnice, Kronika města Mohelnice
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Maršíkov, Kronika obce Maršíkov
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Rovensko, Kronika obce Rovensko
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Sobotín, Kronika obce Sobotín
- Státní okresní archiv Šumperk, f. MNV Šumperk, inv. č. 2, Kronika města Šumperk, I. díl
- Státní okresní archiv Šumperk, f. ONV Šumperk, kart. 62, inv. č. 60, Šumperk 1938 – 1945, rkp. Dr. Jersáka
- Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí, f. ONV Žamberk, kart. 100, škody vzniklé při revizích ruského vojska
- Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, f. Vojenská oblast 1, kart. 1, situační hlášení 3. divize z 26. května 1945
- Zemský archiv v Opavě, f. Četnické oddělení Opava, kart. 1, bez inv. č.
- Zemský archiv v Opavě, f. Zemský národní výbor, expozitura Ostrava

Publikované archivní prameny/ Source editions and Published editions

- von ARBURG, Adrian a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951*. Díl II., sv. 1. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011. 957 s. ISBN 978-80-86057-71-2.
- FRAJDL, Jiří a KMONÍČEK, Josef. (eds.). *Květen 1945 ve východních a severovýchodních Čechách. Sborník dokumentů*. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství 1965. 250 s.
- HAHNOVÁ, Eva (ed.). *Od Palackého k Benešovi: německé texty o Česích, Němcích a českých zemích*. Praha: Academia, 2014. 723 s. ISBN 978-80-200-2389-6.
- KOKOŠKA, Stanislav a HLAVIENKA, Lubomír (eds.). *Průmyslové dělnictvo 1938 – 1948. Edice dokumentů*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Slezská univerzita v Opavě, Praha – Opava 2019. 209 s. ISBN 978-80-7285-209-3.
- VALIŠ, Zdeněk (ed.). *Velitelství osvobozeného území v dokumentech 1944 – 1945*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. 514 s. ISBN 978-80-87912-65-2.

Sekundární zdroje / Secondary sources
Monografie a sborníky jako celek / Monographs

- BYSTROV, Vladimír. Únosy československých občanů do Sovětského svazu v letech 1945 – 1955. Praha: Themis, 2003. 343 s. ISBN 80-7312-027-5.
- DORKO, Branislav. *Okresní vedení NSDAP v Krnově 1938 – 1945: Struktura a představitelé*. Opava: Zemský archiv v Opavě, 2021. 167 s. ISBN 978-80-87632-79-6.
- CEPEK, Josef. *Bruntál: městem a historií. Rozdělila nás smyšlená historie 1938 – 1948, Díl II*. Bruntál: Městský úřad Bruntál 2013. 182 s. ISBN 978-80-260-4893-0
- CRAIG, Gordon. *The Germans*. New York: Meridian, 1981. 368 s. ISBN 0452010853.
- DIECKERT, Kurt a GROSSMANN, Horst. *Boj o Východní Prusko*. Praha: Naše vojsko, 2014, 332 s. ISBN 978-80-206-1409-4.
- FIDLER, Jiří. *Osvobození 1945*. Bratislava: Ottovo nakladatelství 2015. 192 s. ISBN 978-80-7451-448-7.
- FIKEJZ, Radoslav. *Z Rafíkova deníku: Svitavské příběhy vážně i nevážně*. Svitavy, Městské muzeum a galerie Svitavy, 2023. 143 s. ISBN 978-80-11-03138-1.
- FIKEJZ, Radoslav a VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy: Městské muzeum a galerie Svitavy 2006. 396 s. ISBN 80-239-7488-2.
- GÖDEL, Adolf (ed.). *Heimatjahrbuch Ostsudetenland 4*. Inning: Arbeitsgemeinschaft Ostsudetenland, 1957. 528 s.
- HILLGRUBER, Andreas. *Germany and Two World Wars*. Cambridge: Harvard University Press, 1981. 136 s. ISBN 9780674353220.
- HLAVIENKA, Lubomír a KOLÁŘ, Ondřej. *Jesenicko 1945: Mezi válkou a mírem*. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2024. 154 s. ISBN 78-80-87496-33-6
- HLAVIENKA, L. a KOLÁŘ, O. *Německá poválečná rezistence ve Východních Sudetech*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2024. 155 s. ISBN 978-80-53000-03-1.
- HLAVIENKA, L. a KOLÁŘ, O. *Sbor národní bezpečnosti ve Slezsku a jeho podíl na řešení poválečných problémů regionu 1945 – 1948*. Opava: Slezské zemské muzeum 2022. 125 s. ISBN 978-80-87789-88-9.
- HLAVIENKA, Lubomír, KOLÁŘ, Ondřej a ŠOPÁK, Pavel. *Transformace Slezska 1945 – 1948*. Opava: Slezské zemské muzeum 2024. 378 s. ISBN 978-80-53000-01-7.
- HLŮZOVÁ, Vlasta. *Šternberk za 2. světové války*. Šternberk: V. Hlůzová, 2015. 102 s. ISBN 978-80-260-9481-4.
- HORNIŠER, Igor. *Sousedství na hranici. Bruntálsko 1938 – 1946*. Bruntál, Muzeum v Bruntále, 2015. 135 s. ISBN 978-80-87038-24-6.
- HRBEK, Jaroslav, SMETANA, Vít a kol. *Draze zaplacená svoboda. Osvobození Československa 1944 – 1945, Sv. II*. Praha: Paseka, 2009. 358 s. ISBN 978-80-7185-975-8.
- JANÁK, Dušan a kol. *Národnostní menšiny a migrace v Českém Slezsku a na severní Moravě ve 20. a 21. století*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2021. 279 s. ISBN 978-80-7510-487-8.

JANAS, Roman a MACHÁČEK, Pavel. *Váleční zajatci na Jesenicku v letech 1939 – 1945*. Česká Ves: Obec Česká Ves, 2023. 263 s. ISBN 978-80-11-02752-0.

JEREMENKO, Andrej. *Z paměti maršála Jeremenka: Ostravská operace*. Ostrava: Profil, 1970.

KAREL, Jiří. *Rýmařov v dějinách*. Rýmařov: Jiří Karel ml., 2021. 998 s. ISBN 978-80-270-8944-4.

KERSHAW, Ian. *Konec. Německo 1944 – 1945*. Brno: Jota, 2013. 614 s. ISBN 978-80-7462-334-9.

KLEIN, Pavel. *Odbojové hnutí na Cotkytelsku v období nacistické okupace 1939 – 1945*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015. 94 s. (nepublikovaná diplomová práce).

KOLÁŘ, O. *Boj o Ostravsko 1945*. Ostrava: Magistrát města Ostravy, 2021. 159 s. ISBN 978-80-88399-00-1-

KOLÁŘ, O. *Mimořádný lidový soud v Opavě a „velká“ retribuce v západním Slezsku 1945 – 1948*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2021. 154 s. ISBN 978-80-87789-78-0.

LIVŠIC, A. J. – ORLOV, I. B., *Советская пропаганда в годы Великой Отечественной войны: «коммуникация убеждения» и мобилизационные механизмы*. Moskva: Moskevská státní univerzita, 2007. ISBN 978-5-8243-0925-6.

MERRIDALEOVÁ, Cathrine. *Ivanova válka. Rudá armáda 1939 – 1945*. Praha: Beta Dobrovský, 2007. 359 s. ISBN 978-80-7306-288-0.

MOSKALENKO, Kirill. *Na jihozápadním směru: Vzpomínky velitele armády. Kniha 2 1943 – 1945*, Praha: Naše vojsko, 1976.

MRŇKA, Jaromír. *Limity lidskosti: politika a sociální praxe kolektivního násilí v českých zemích 1944 – 1946*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019. 343 s. ISBN 978-80-88292-31-9.

PADEVĚT, Jiří. *Krvavé léto 1945. Poválečné násilí v českých zemích*. Praha: Academia, 2016. 692 s. ISBN 978-80-200-2600-2.

PAVLÍČEK, Jaromír. *Opavské Slezsko v boji proti nacistické okupaci 1938 – 1945*. Opava: Matice slezská, 2003. 69 s. ISBN 80-903055-7-1.

PAVLOVÁ, Monika. *Odsun Němců z Králicka po druhé světové válce*, Brno: Masarykova univerzita, 2007. 44 s. (nepublikovaná bakalářská práce).

PORTER, David. *Organizace a bojiště Rudé armády ve 2. světové válce*. Praha: Svojtka, 2011. 192 s. ISBN 78-80-256-0361-1.

SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945 – 1960)*. Praha: Antikomplex, 2011. 373 s. ISBN 78-80-904421-3-9.

STANĚK, Tomáš. *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945 – 1950 (Nástin vybraných problémů)*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2011. ISBN 978-80-86224-89-3.

STANĚK, T. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. 212 s. ISBN 80-7285-062-8.

STEJSKAL, Jan. *Život v Zábřehu v první polovině roku 1945 očima pamětníků a obecních kronik*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. 94 s. (nepublikovaná bakalářská práce).

STRIK, Gretl. *Tragické májové dny 1945 v Městečku Trnávce*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2005. 88 s. ISBN 80-86057-34-8.

ŠVÁBENICKÝ, František (ed.). *Troppau 1945. Opava v roce nula*, Opava 2017. 231 s. ISBN 978-80-7572-007-8.

TROJAN, Emil. *Tak přísahali... Partyzánský odboj v Orlických horách v letech 1939 – 1945*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2001. ISBN 80-86042-42-1.

WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“: osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet, 1945 – 1952. Praha: Prostor, 2016. 383 s. ISBN 978-80-7260-337-4.

Kapitoly v monografiích, studie a články / Articles in Journals, Chapters in Monographs

BARTOŠ, Josef. Odpor a odboj ve vládním obvodu Opava 1938–1945. In: RADVANOVSKÝ, Zdeněk (ed.). *Historie okupovaného pohraničí 1938 – 1945*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2000, s. 157 – 175. ISBN 80-7044-353-7.

DACK, Mikkel. *Crimes Committed by Soviet Soldiers Against German Civilians, 1944 – 1945: A Historiographical Analysis*. *Journal of Military and Strategic Studies*, roč. 10 (2008), č. 4, s. 1 – 33.

GRUNTOVÁ, Jitka a PAKOSTA, Oldřich. Osvobození území svitavského okresu v květnu 1945. In *Vlastivědný sborník okresu Svitavy 1985*, Svitavy – Litomyšl 1985, s. 12.

HUBENÝ, David. Spolupráce Policejního ředitelství a Rudé armády na zajištění bezpečnosti ve Velké Praze a potlačení kriminality rudoarmějců. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek* (2013), č. 11, s. 159 – 174.

CHYTIL, Jaroslav. Konec druhé světové války v Lomnici a Tylově. *Rýmařovský horizont* (2015), č. 21, s. 16 – 17.

JASŠ, R. *Rok 1945 ve Velkých Losinách*. In: Velké Losiny 2000, historická ročenka č. 3, s. 43 – 46.

KOLÁŘOVÁ, Ivana a KOLÁŘ, Ondřej. K typologii a periodizaci aktivit německé irendenty v českém Slezsku 1918 – 1938. In: KOLÁŘ, O. (ed.). *Pohraniční regiony Československa 1918 – 1989*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2023, s. 7 – 22. ISBN 978-80-87789-96-4.

KRAVAR, Zdeněk. *Události v Opavě na konci 2. světové války ve zpráva Jaktařského faráře Franze Wankeho*. In: Opava. Sborník k dějinám města, sv. 2. Kravaře: AVE Centrum Kravaře, 2000, s. 91 – 93.

Internetové zdroje / Internet sources

KOTALOVÁ, Jana. *Neratovským kostelem zněl smích na dlouhou dobu naposledy. Byl květen 1945*. Dostupné na: «https://rychnovsky.denik.cz/zpravy_region/neratovskym-kostelem-znel-smich-na-dlouhou-dobu-naposledy-byl-kveten-1945-202105.html».

MOTLÍČEK, Tomáš. *Z dějin Troubelic v letech 1938-1945 (IV.)*. Dostupné na: «<https://www.troubelice.cz/prurez-historii>».

MOTÝL, Ivan. *Květen 1945 – válka po válce*. Dostupné na: «https://www.tyden.cz/rubriky/nazory/glosa-dne-kveten-1945-valka-po-valce_58642.html?fbclid=IwAR3v12pnbVAmOz0v07tOyVSIQ3FweivUajMv06VqjhulP3QpK5-UuTXSgZc».

O autorech / About the authors

Mgr. Ondřej Kolář, Ph.D.

Slezské zemské muzeum

Nádražní okruh 31, 746 01 Opava, Česká republika

e-mail: kolar@szm.cz

<https://orcid.org/0000-0002-6040-3026>

Mgr. Lubomír Hlavienka, Ph.D.

Slezské zemské muzeum

Nádražní okruh 31, 746 01 Opava, Česká republika

e-mail: hlavienka@szm.cz

<https://orcid.org/0009-0003-3519-0545>